

A low-angle photograph of a person performing a bicycle stunt on a ramp. The person is silhouetted against a bright, cloudy sky at sunset or sunrise. The ramp is made of metal and has a blue surface. The person is in the air, with the front wheel of the bicycle pointing upwards.

Naschoolse sport Vlaanderen

Tussenrapport

Wendy Buysse, Ronald Nijboer en Marga van Aalst

Contactgegevens

Augustus, 2019

Wendy Buysse

wbuysse@dsp-groep.nl

0031624384734

Ronald Nijboer

rnijboer@dsp-groep.nl

0031612290379

Marga van Aalst

mvanaalst@dsp-groep.nl

00316150 810 10

Inhoud

Managementsamenvatting	5
1 Inleiding	10
1.1 Aanleiding	10
1.2 Projectvoorwaarden	11
1.3 Onderzoeksvragen	13
1.4 Aanpak	14
1.5 Leeswijzer	17
2 Doel en visie	18
2.1 Doelstelling en visie projecten	18
2.2 Doelgroep	21
2.3 Samengevat	23
3 Aanpak en methodiek	24
3.1 Leerlingeninspraak	24
3.2 Vorm	26
3.3 Locatie en lesgevers	29
3.4 Promotie en communicatie	31
3.5 Samengevat	31
4 Organisatorische context	33
4.1 Betrokken organisaties bij aanbod	33
4.2 Betrokken organisaties bij lerend netwerk	34
4.3 Samengevat	37
5 Maatschappelijke context	38
5.1 Kenmerken scholen en leerlingenpopulatie	38
5.2 Samengevat	40
6 Efficiency en effectiviteit	41
6.1 De effecten op leerlingen	42
6.2 De effecten op de scholen en de gemeente	46
6.3 Samengevat	48

7	Hefbomen en hinderpalen	49
7.1	Doel en visie	50
7.2	Aanpak en methodiek	51
7.3	Organisatorische context	52
7.4	Maatschappelijke en geografische context	53
7.5	Voorlopige typologie	54
8	Conclusies en aanbevelingen	56
8.1	Conclusies	56
8.2	Aanbevelingen	59
Bijlagen		
	Bijlage 1 – Digitale vragenlijst	60
	Bijlage 2 – Respondenten digitale vragenlijst	63

Managementsamenvatting

In 2018 lanceerde Sport Vlaanderen, onderdeel van de Vlaamse overheid, een projectoproep voor het 'stimuleren van naschoolse sportbeoefening van de 1^e en 2^e graad van het (buitengewoon) secundair onderwijs'. 25 projecten zijn in het schooljaar 2018-19 van start gegaan met een aanbod van naschoolse sport, plus een apart proefproject in Kortrijk dat al in 2017 van start was gegaan. DSP-groep voert gedurende de looptijd van de projecten (najaar 2018 – medio zomer 2020) een flankerend wetenschappelijk onderzoek uit.¹ De doelstelling van dat onderzoek is het identificeren van verschillende organisatievormen en samenwerkingsverbanden voor naschoolse sport in Vlaanderen en hun specifieke efficiëntie. Dit tussenrapport is het verslag van het eerste projectjaar.

Methode

Tijdens elke stap van het onderzoek ligt de focus op zes thema's:

- 🕒 Doel en visie
- 🕒 Aanpak en methodiek
- 🕒 Organisatorische context
- 🕒 Maatschappelijke en geografische context
- 🕒 Efficiency en effectiviteit
- 🕒 Proces: hefboomen en hinderpalen

Per thema is een set aan onderzoeksvragen opgesteld. Kern van het onderzoek bestaat uit het volgen van de 26 naschoolse proefprojecten van begin tot eind en in de volle breedte.

Allereerst zijn de projectplannen van alle projecten geanalyseerd op basis van de zes thema's. Vervolgens zijn telefonische interviews afgenomen met 24 van de 26 coördinatoren/projectleiders om de eerste ervaringen in het project op te halen, zowel met betrekking tot de inrichting en uitvoering van het naschoolse sportaanbod als het lerend netwerk.² Om breder zicht te krijgen op de rollen van de verschillende stakeholders en hun ervaringen in het project is een digitale vragenlijst uitgezet onder de

¹ Inmiddels is de looptijd van de subsidieregeling met een jaar verlengd tot zomer 2021.

² De oprichting van een lerend netwerk was een vereiste binnen dit project. Lokale actoren moesten zich verenigen in een lerend netwerk om de samenwerking te organiseren en een duurzaam naschools sportaanbod te realiseren.

deelnemers aan de lerende netwerken. 195 personen werden uitgenodigd om deel te nemen. Uiteindelijk vulden 83 personen de vragenlijst in, een respons van 43%. Na de vragenlijst organiseerden we drie focusgroepen, waarbij vijftien deelnemers van twaalf projecten aanwezig waren. Tot slot hebben we een analyse gemaakt van de tussentijdse rapporteringen die elk project moest aanleveren aan het einde van het eerste schooljaar.

Hieronder geven we de belangrijkste bevindingen per thema weer.

Doel en visie

Het doel, de visie en de te bereiken doelgroep was niet voor alle projecten en betrokken scholen duidelijk. Dit had vooral te maken met de kwantitatieve doelstelling die Sport Vlaanderen stelde aan de projecten voor het verkrijgen van het totale subsidiebedrag. Projecten ervoeren deze doelstelling als een grote druk en onrealistische eis. De focus kwam te liggen op het puur realiseren van naschools aanbod. De druk van de kwantitatieve doelstelling leidde tot minder aandacht voor het proces, voor het creëren van draagvlak binnen scholen en het laten participeren van leerlingen.

Daarnaast is de kwantitatieve doelstelling verschillend geïnterpreteerd, waardoor projecten deelnemers op verschillende manieren hebben geregistreerd. Het gevolg hiervan is dat er geen goede uitspraken kunnen worden gedaan over de mate waarin de kwantitatieve doelstelling wordt bereikt.

Aandacht en methodiek

Veel projecten kiezen voor de voorgeschreven vorm van tien lessen. Die vorm laat weinig ruimte voor experimenteren over en stimuleert projecten nog onvoldoende om out-of-the-box te denken.

Wel is er een breed scala aan sporten aangeboden. Klassieke sporten als voetbal, badminton en hockey waren populair, maar juist ook innovatievere sporten en activiteiten als freerunning en lasershoot, en zelfs circus, geocaching en Expeditie Robinson kwamen voorbij.

Figuur 1. Alle voorkomende sporten in naschools sportaanbod

De aangeboden sporten zijn vaak na inspraak van leerlingen vastgesteld. Die inspraak heeft veelal plaatsgevonden via digitale vragenlijsten. Dat er niet altijd voor vernieuwend sport- en beweegaanbod wordt gekozen heeft mogelijk ook te maken met de wijze waarop de leerlingen geraadpleegd zijn. Van echte leerlingenparticipatie is in de meeste projecten nog geen sprake. Wel streven verschillende projecten ernaar om de leerlingenparticipatie in het volgende schooljaar naar een hoger niveau te tillen, ook vanwege de langere aanlooptijd.

Organisatorische, maatschappelijke en geografische context

In alle projecten is een lerend netwerk opgestart. De gemeentelijke sportdiensten, scholen en lesgevers zijn vaak belangrijke spelers in het project, omdat zij het naschoolse aanbod daadwerkelijk realiseren. De rol van andere partijen (als andere gemeentelijke diensten, MOEV, FOLLO, lokale sportaanbieders) is op veel plekken nog niet duidelijk, waardoor de meerwaarde van het lerend netwerk voor deze andere partijen nog niet overal wordt gezien. Tien van de 26 scholen die de vragenlijst invulden, kunnen ook nog niet de meerwaarde van het lerend netwerk benoemen, maar de andere zestien scholen zien wel voordelen zoals het opbouwen van nieuwe contacten of de uitwisseling van ideeën.

Alles valt of staat met enthousiasme binnen de scholen. De betrokkenheid van scholen varieert enorm in de projecten, en dit heeft grote invloed op het bereiken van de doelstellingen van het project. Factoren die hierop van invloed zijn, zijn de mate waarin er al een samenwerking was met scholen voorafgaand aan het project, de aandacht en tijd die in het project al in de eerste fase is besteed aan het opbouwen van draagvlak binnen de school, en de mate waarin de school zelf een visie heeft op het belang van bewegen en sporten voor de ontwikkeling van leerlingen. Ook een visie van de school op leerlingenparticipatie kan van toegevoegde waarde zijn. Ten slotte heeft ook de maatschappelijke context, de grootte van de school en het aantal scholen per project een belangrijke invloed op het succes.

Effectiviteit en efficiency

Uiteindelijk hebben alle 26 projecten een naschools sportaanbod gerealiseerd op in totaal 77 scholen. Ruim 900 leerlingen hebben minimaal tien keer deelgenomen aan het naschoolse sportaanbod. Het totale aantal leerlingen dat minimaal 1 keer heeft deelgenomen ligt vele malen hoger, maar het precieze aantal is onbekend. Niet alle projecten registreerden het aantal leerlingen en het aantal leerlingen dat minder dan 10 keer deelnam hoefde niet te worden opgegeven in de tussentijdse rapportering.

In de tussentijdse rapporteringen was weinig ruimte voor het benoemen van kwalitatieve resultaten, maar in de focusgroepen werd duidelijk dat projecten wel degelijk kwalitatieve resultaten behaalden, zoals het aanzetten van leerlingen tot bewegen of het versterken van een lokaal netwerk. Volgend schooljaar zou ruimte moeten worden gemaakt in de rapporteringen voor het weergeven van kwalitatieve resultaten.

Hefbomen en hinderpalen

Tot slot formuleren we in de hierna volgende tabel de hefbomen en hinderpalen die naar voren kwamen gedurende het eerste projectjaar.

Thema	Hefboom	Hinderpaal
Doel en visie	Scholen hebben een visie op sport en bewegen	- Geen eenduidige visie op project bij alle partners - Onduidelijkheid kwantitatieve doelstelling - Te sterke nadruk op behalen kwantitatieve doelstelling - Onduidelijkheid bij scholen over inhoud project
Aanpak en methodiek	- Startmoment van het project organiseren - Nadruk op plezier en beleving i.p.v. leren - Inzet van leerlingen voor promotie en geven van lessen - Inzet van social media voor promotie - Focusgroepen voor kwalitatieve leerlingenraadpleging - Naam en logo voor project - Verantwoordelijkheid in handen leggen van enthousiaste groep leerlingen	- Nadruk op halen kwantitatieve doelstelling - Aanbod past niet binnen de gestelde regels - Geen budget voor specifiek materiaal voor innoverende sport en beweegactiviteiten - Locatie school is een drempel voor sommige leerlingen - Geen specifieke accommodaties beschikbaar - Ouders onvoldoende betrokken
Organisatorische context	- Betrokkenheid en enthousiasme school - Betrokken en enthousiaste leerkrachten en lesgevers - Maatwerk van naschools sportaanbod per school	- Subsidiegelden niet voor aanschaf materialen of huur accommodatie - Moeite met het vinden van lesgevers - Doorlooptijd binnen een schooljaar is te kort voor eerste jaar
Maatschappelijke en geografische context	- Kleine scholen - Scholen die meerwaarde van het project zien	- Huidige methodieken vragen doorontwikkeling voor bereiken leerlingen uit kansarme gezinnen - Grotere scholen

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Sport Vlaanderen, onderdeel van de Vlaamse overheid, heeft tot doel gesteld om zoveel mogelijk kinderen en jongeren aan het bewegen te krijgen. Sport en bewegen zijn immers goed voor hun ontwikkeling, zowel uit sportief oogpunt, als voor hun motorische, sociale en mentale ontwikkeling. Scholen spelen in de aanpak daarvan een belangrijke rol, te beginnen als vindplek, om kinderen te bereiken en te activeren.

In 2017 is in verschillende gemeenten³ ervaring opgedaan met een aantal proeftuinen schoolsport. Vervolgens is in 2018 een projectoproep gelanceerd voor het 'stimuleren van naschoolse sportbeoefening voor leerlingen van de 1^e en 2^e graad van het (buitengewoon) secundair onderwijs'. In het project staan duurzaamheid, kwaliteit en laagdrempeligheid centraal.

Met dit project wenst de Vlaamse Overheid lokale actoren (gemeentebesturen, scholen, sportaanbieders, ...) aan te zetten een laagdrempelig, duurzaam en kwalitatief naschools sportaanbod te organiseren voor de 1^e en 2^e graad van het secundair onderwijs. Het beleidsvoornemen om rond de doelgroep van de 1^e en 2^e graad secundair onderwijs een stimuleringsproject op te starten, is gestoeld op een gebrek aan een gericht aanbod en de lage participatiecijfers in naschoolse sport voor deze leeftijdscategorie. Dit bleek onder andere uit een analyse van de deelnamecijfers van SNS. Jongeren uit de 1e graad van het secundair onderwijs zijn daarin ondervetegenwoordigd. De deelnamecijfers aan schoolsportprogramma's dalen drastisch wanneer leerlingen instappen in de 1e graad van het secundair onderwijs. Slecht 28% van deze leerlingen neemt deel aan schoolsportactiviteiten tegenover 86% in het lager onderwijs. Leerlingen van het secundair onderwijs ervaren meer drempels om deel te nemen dan leerlingen uit het lager onderwijs (tijdsgebrek, gebrek aan zin en interesse). Verder blijken vooral kinderen die reeds lid zijn van een sportclub gebruik te maken van het schoolsportaanbod.⁴

Ook sluit het project aan op het Actieplan 'Hoog tijd voor GeZONTijd' van de Minister van Onderwijs waarin omtrent naschoolse sport een concrete ambitie wordt geuit: 'Bijzondere aandacht moet ook gaan naar leerlingen die minder van het regulier aanbod gebruik kunnen maken. Het huidige schoolsportaanbod moet daarom nog meer dan nu laagdrempelig en aantrekkelijk worden gemaakt voor die jongeren die niet worden bereikt.'

Daarnaast bestaan er nauwelijks structurele samenwerkingsverbanden tussen de diverse lokale stakeholders en aanbieders. Daarom schrijft het project voor dat lokale actoren zich verenigen in een 'lerend netwerk' dat de samenwerking tussen de gemeente(n), de scholen, en bv. de lokale sportclubs, de

³ We hebben het in dit rapport over gemeenten. Hier bedoelen we ook de steden en de ook de regionale samenwerkingsverbanden van sommige gemeenten.

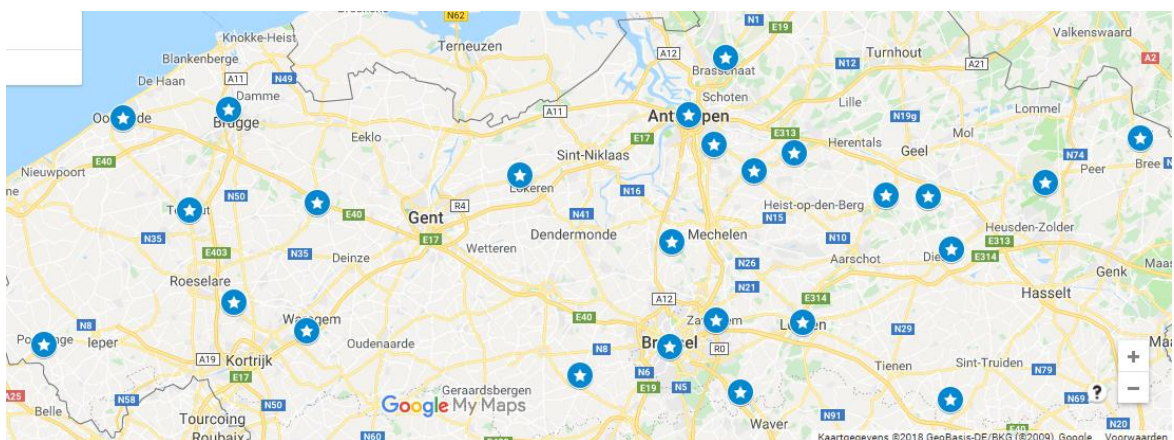
⁴ Bestek nr. SV/KICS/2018/1. Vergelijking van efficiëntie en effectiviteit van verschillende organisatievormen naschoolse sport in Vlaanderen.

lokale FOLLO (Flexibele Opdracht Leerkracht Lichamelijke Opvoeding), Sport Vlaanderen, MOEV, Huis van het Kind, OCMW, CAW en eventuele andere partners organiseert en opvolgt.

Een gemeentelijke sport- of vrijetijdsdienst zou als kerntaak een trekkende, coördinerende rol kunnen vervullen.

Na de projectoproep zijn 25 projecten voor naschoolse sport goedgekeurd, uit een groep van 31 steden, gemeenten, sportregio's en de VGC (zie figuur 1 voor overzicht van de projecten). In Kortrijk loopt een apart proefproject dat al sinds 2017 van start is gegaan en dat zich richt op jongeren van 3^e graad lager onderwijs en 1e graad secundair onderwijs. Vanwege de afwijkende invulling wordt dit project in deze evaluatie apart meegenomen.

Figuur 1. De projecten naschoolse sport in het schooljaar 2018-2019

In januari 2019 is een oproep gelanceerd waar nieuwe projecten zich voor konden aanmelden en kregen de al lopende projecten de mogelijkheid om hun project met één jaar te verlengen tot 2020-2021. Deze vallen buiten de scope van dit onderzoek.

De projecten vormen belangrijke input voor de ontwikkeling van een nieuw masterplan duurzame schoolsport voor Sport Vlaanderen. Om die input in beeld te krijgen voert DSP-groep in opdracht van Sport Vlaanderen een flankerend wetenschappelijk onderzoek uit gedurende de looptijd van de projecten (gelijk aan de duur van de subsidieregeling: najaar 2018 – medio zomer 2020). De doelstelling van dit onderzoek is het identificeren van verschillende organisatievormen en samenwerkingsverbanden voor naschoolse sport in Vlaanderen en hun specifieke efficiëntie. In dit tussenrapport doen we verslag over het eerste jaar van de project: het schooljaar 2018-2019.

1.2 Projectvoorwaarden

Sport Vlaanderen heeft een aantal inhoudelijke voorwaarden vastgesteld voor de invulling van ieder project. Deze zijn onder te verdelen in kwalitatieve en kwantitatieve voorwaarden.

Kwalitatieve projectvoorwaarden Sport Vlaanderen

- Het schoolsportproject moet een meerwaarde (kwantitatief en kwalitatief) zijn ten aanzien van het bestaande sportaanbod van de school.
- Het sportaanbod dient aansluitend op de schooluren plaats te vinden, ofwel op de school zelf ofwel onder begeleiding in de (veilig bereikbare) omgeving van de school. De verplaatsing moet met de fiets of te voet doenbaar zijn indien het aanbod niet op school doorgaat. De verplaatsing mag geen bijkomende drempel betekenen.
- Er dient wekelijks een aanbod te zijn gedurende minstens tien weken (bij voorkeur opeenvolgende weken) in het eerste schooljaar en minstens 20 weken in het tweede schooljaar.
- De leerlingen uit de 1ste en 2de graad secundair onderwijs vormen de doelgroep, met de focus op de 1ste graad.
- Het project heeft tot doel leerlingen zelf voorstellen te laten formuleren en hen mee initiatief te laten nemen om vanuit de school sportieve vrijetijdsprojecten op te zetten. Om hun ideeën, creativiteit, enthousiasme en initiatief kenbaar te maken, is een moderne vorm van communicatie noodzakelijk.
- Het project heeft een duurzaam effect voor ogen (regelmaat en continuïteit). Ook na het wegvallen van de subsidie na 2 schooljaren dient dit project structureel verdergezet te worden.
- Binnen het project mogen deelnamegelden gevraagd worden aan de leerlingen, weliswaar in die mate dat ze geen (economische) participatiedrempel vormen voor de leerlingen. Het lokaal lerend netwerk mag hierin ook differentiëren tussen de verschillende scholen betrokken in het project, indien het dit aangewezen acht.
- Er wordt een lokaal lerend netwerk opgezet om het project vorm te geven.

Naast de bovengenoemde kwalitatieve voorwaarden formuleerde Sport Vlaanderen een **kwantitatieve doelstelling** voor ieder project als voorwaarde voor het ontvangen van het gehele subsidiebedrag.

Bij aanvang van elk projectjaar ontvangt de indiener 60% van de berekende subsidie.

De overige 40% ontvangt de indiener jaarlijks als saldo. Dit saldo wordt berekend op basis van het behaalde deelnamecijfer:

- Schooljaar 1: minimaal 5% extra deelnemers (t.o.v. de start van het project) van het potentieel aan leerlingen van de 1e en de 2e graad in het lerend netwerk moeten op een duurzame manier worden bereikt met het aanbod.
- Schooljaar 2: minimaal 15% extra deelnemers (t.o.v. de start van project) van het potentieel aan leerlingen van de 1e en de 2e graad in het lerend netwerk moeten op een duurzame manier worden bereikt met het aanbod.

We vergelijken de bevindingen in het onderzoek de voorwaarden zoals gesteld door Sport Vlaanderen.

1.3 Onderzoeksvragen

De deelvragen van het onderzoek zijn geclusterd binnen de volgende thema's:

- Doel en visie
- Aanpak en methodiek
- Organisatorische context
- Maatschappelijke en geografische context
- Efficiency en effectiviteit
- Proces: hefbomen en hinderpalen

Doel en visie

- Welke doelstelling verbinden de betrokken organisaties aan hun schoolsportproject?
- Welke doelgroep staat daarbij centraal?
- Zijn daarbinnen nog specifieke groepen aan te wijzen waarop extra wordt gefocust in het project?
- Welke visie ligt ten grondslag aan deze doelstelling?
- Heeft deze visie betrekking op een langere of kortere termijn, en waaruit blijkt dat?

Aanpak en methodiek

- Hoe ziet het schoolsportaanbod eruit? Wat voor soort activiteiten worden georganiseerd?
- Wat is de frequentie van de activiteiten?
- Wat is de groepsgrootte?
- Waar, wanneer en door wie worden de activiteiten georganiseerd?
- Hebben leerlingen inspraak en betrokkenheid in de keuze en organisatie van de activiteiten?
- Hoe worden leerlingen toegeleid naar het aanbod?
- Sluiten de aanpak en methodiek (in strategisch opzicht) logisch aan op de doelstelling van het project?

Organisatorische context

- Welke organisaties zijn op lokaal niveau betrokken bij de organisatie van schoolsport?
- Hoe is de rolverdeling?
- Wie (welke organisatie/ functionaris) vervult de regierol van naschoolse sport?
- Welke rol vervult de FOLLO of schoolsportconsulent?
- Welke rol vervult de gemeente?
- Is de verantwoordelijkheid voor het project en voor de uitvoering van het project expliciet belegd?
- welke competenties van professionals en andere betrokken worden verwacht? (bijvoorbeeld van FOLLO, schoolsportconsulent, coördinator, leerkracht LO)
- Hoe wordt het project gefinancierd? Is voorzien in duurzame financiering?

Maatschappelijke en geografische context

- ⦿ Hoe groot is en wat zijn kenmerken van de leerlingenpopulatie? Hoe wordt hier op afgestemd?
- ⦿ In wat voor soort omgeving (mate van stedelijkheid, centrum of periferie, ...) is de school gesitueerd? Hoe wordt hier rekening mee gehouden?
- ⦿ Om welk type onderwijs(koepel) gaat het? Wat betekent dit voor het naschool sportaanbod?
- ⦿ Welk regulier sportaanbod is beschikbaar in de omgeving van de school en hoe wordt het naschools aanbod hier op afgestemd?

Efficiency en effectiviteit

- ⦿ Wat is het bereik van het project? Hoeveel deelnemers/ leerlingen doen mee?
- ⦿ In hoeverre worden leerlingen bereikt die niet aan sport doen/ onvoldoende bewegen?
- ⦿ In hoeverre is er aandacht voor doelgroepen die extra aandacht behoeven? En worden die ook bereikt? (meisjes, niet-sporters)
- ⦿ Leidt het project ook tot duurzame sportbeoefening bij een sportaanbieder?
- ⦿ Zijn afspraken gemaakt over de inzet van middelen (menskracht, financiën)?
- ⦿ Zijn de middelen die worden ingezet in verhouding tot de doelen en de resultaten?
- ⦿ Zijn de verantwoordelijkheden en rolverdelingen duidelijk en effectief?

Analyse proces: modellen, hefboomen en hinderpalen

- ⦿ Hoe komen samenwerkingsverbanden tot stand tussen de betrokken organisaties?
- ⦿ Welke succes- en faalfactoren c.q. hefboomen en hinderpalen kunnen we in het project onderscheiden?
- ⦿ Welke lessen kunnen we daaruit leren?
- ⦿ Worden leerlingen ook betrokken bij de opzet en organisatie van het project?
- ⦿ Kunnen er logische conclusies getrokken worden uit de doel-middelen-ketens?
- ⦿ Oftewel: doen we het goede en doe we dat goed genoeg?
- ⦿ Welke typologie van projecten en bijbehorende organisatiemodellen kunnen we onderscheiden op basis van deze analyse?
- ⦿ Wat zijn de hefboomen en hinderpalen per model, welke resultaten kunnen we verwachten, en welke organisaties zijn hierbij in welke rol betrokken?

1.4 Aanpak

Ontwikkelen van typologie

Kern van het onderzoek bestaat uit het volgen van de 26 naschoolse proefprojecten (25 uit de oproep en de proeftuin in Kortrijk⁵) van begin tot eind en in de volle breedte, om op die manier bottom-up inzicht te

⁵ De proeftuin in Kortrijk heeft niet alleen een andere doelgroep maar ook een andere looptijd en ander budget. De proeftuin wordt eind schooljaar 2018-2019 afgerond. De gemeente Kortrijk heeft wel een project ingediend naar aanleiding van de oproep begin 2019.

verkrijgen in de verscheidenheid, ontwikkeling, effectiviteit en hefboomen en hinderpalen van de lokale initiatieven, vernieuwende praktijken en samenwerkingsverbanden. Uiteindelijk mondt dat uit in een typologie, die duidelijk maakt welk invulling werkt en passend is in welke context en welke resultaten en effecten daarbij verwacht mogen worden.

We monitoren de betrokken projecten twee jaar, waarbij we stapsgewijs toewerken naar een definitieve typologie. Het eerste schooljaar stond in het teken van het ontwikkelen van een voorlopige typologie en het in kaart brengen van hefboomen en hinderpalen en resultaten met betrekking tot (het opstarten) van de onderdelen van de projecten. In het tweede jaar zullen we werken aan de verdieping van de typologie en ligt het accent in de monitoring meer op verduurzaming. In onderstaand schema staan de methoden die we hebben gebruikt voor het opstellen van de tussenrapportage samengevat:

Documentenanalyse

We analyseerden van de 25 projecten en de proeftuin in Kortrijk de projectplannen op basis van de volgende variabelen:

- ⌚ *Doel/visie:* doelstelling, doelgroep, specifieke subgroepen, visie.
- ⌚ *Aanpak en methodiek:* deelnemende organisaties (gemeente, school, lokale sportclubs, FOLLO, schoolsportconsulent, MOEV, schoolsportgangmaker, OCMW, Huis van het Kind, CAW en andere lokale partners); rol en verantwoordelijkheden deelnemende organisaties (strategisch, tactisch en uitvoerend); rol FOLLO/sportconsulent, competenties van betrokken professionals; aanbod; financiering.
- ⌚ *Organisatorische context:* betrokken organisaties, rolverdeling en verantwoordelijkheden, regie, financiering, samenwerkingsverbanden, competenties professionals.
- ⌚ *Maatschappelijke en geografische context:* mate van stedelijkheid, schoolgrootte, leerlingenpopulatie, schoollocatie, type onderwijs, beschikbaar sportaanbod in omgeving.
- ⌚ *Proces:* samenwerkingsverband, coördinatie, inspraak en betrokkenheid doelgroep (leerlingen); hefboomen en obstakels; continuïteit en duurzaamheid; borging.

Telefonische interviews met de coördinatoren/projectleiders

Na de documentenanalyse voerden we telefonische interviews met 24 van de 26 coördinatoren/projectleiders van de projecten. Dit is een respons van 92%. Eén project wilde nog niet meewerken, omdat het project nog niet ver genoeg was, één projectleider kon vanwege ziekte niet meewerken aan een interview.

We vroegen om aanvullende en verdiepende gegevens en verzamelden de eerste ervaringen in het project, zowel met betrekking tot het lerend netwerk als de inrichting en uitvoering van het naschoolse sportaanbod in de betrokken scholen.

Digitale vragenlijst onder alle stakeholders

Om breder zicht te krijgen op de rollen van de verschillende stakeholders en hun ervaringen in het project hebben we een digitale vragenlijst uitgezet onder de deelnemers aan de lerende netwerken. In de vragenlijst kwamen de eerder genoemde vragenclusters (zie 1.2) aan bod. De vragenlijst is opgenomen in bijlage 1.

De contactgegevens van de deelnemers aan de lerende netwerken kregen we van de coördinatoren/projectleiders. Niet alle projectleiders deelden de gegevens. Sommigen wilden de gegevens niet delen vanwege privacy-bezwaren. Andere reageerden niet op ons verzoek op contactgegevens, ondanks herinneringen. Uiteindelijk werden 195 personen uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen. 83 personen vulden de vragenlijst in, wat neerkomt op een respons van 43%. Van 22 projecten vulde in ieder geval één respondent de vragenlijst in. De vragenlijst is ingevuld door veertien personen die werkzaam zijn bij de sportdienst van de gemeente, elf personen die werkzaam zijn bij een andere gemeentelijke dienst, 26 scholen. Acht keer was de respondent een FOLLO en vijf keer iemand van MOEV. De overige negentien respondenten waren werkzaam voor andere organisaties (o.a. sportclubs/sportverenigingen en Sport Vlaanderen). In bijlage 2 is het aantal respondenten per organisatie en per gemeente weergegeven.

Focusgroepen

We organiseerden drie focusgroepen aansluitend op intervisiebijeenkomsten van ISB met deelnemers van de verschillende projecten. Aan de focusgroepen hebben vijftien deelnemers van twaalf projecten deelgenomen. Van drie projecten namen twee personen deel. Deelnemers waren vooral projectleiders en uitvoerend coördinatoren en een FOLLO. Het was de bedoeling dat de projectcoördinatoren één of twee deelnemers die op uitvoerend niveau betrokken zijn mee te nemen. We wilden graag een vertegenwoordiger van de scholen laten deelnemen. Dit is helaas niet gelukt. Sommige coördinatoren gaven aan de contactpersoon op de school gevraagd te hebben, maar deze kon niet worden vrij geroosterd. Andere coördinatoren gaven aan dat het nog te vroeg was in het proces om een vertegenwoordiger van de school te vragen om aan te sluiten.

Als leidraad voor de focusgroep hebben wij gebruik gemaakt van de **Effectenarena**.

De Effectenarena brengt vijf ingrediënten met elkaar in verband:

- 1 **de activiteiten:** welke activiteiten worden ondernomen en wat is het tastbare en telbare resultaat daarvan (output)?
- 2 **de investeerders:** welke partijen leveren de bijdragen (in tijd/ dienst/ kennis/ geld) die nodig zijn voor deze activiteiten?
- 3 **de maatschappelijke effecten:** welke meerwaarde is er voor het maatschappelijk middenveld (school, club) /gemeente/ en voor de leerlingen/deelnemers?
- 4 **de profijtgroepen/ belanghebbenden:** welke partijen hebben voordeel van deze effecten?
- 5 **de lessen:** waaraan kunnen de effecten worden toegeschreven? Hefbomen, hinderpalen e.d.

Omdat het aantal deelnemers aan de focusgroepen lager was dan voorzien en alleen vertegenwoordiging vanuit de gemeenten deelnam, hebben we de effectenarena vooral gebruikt als leidraad voor het gesprek. Het in kaart brengen van de effecten die de verschillende betrokken ervaren was hierdoor nog niet goed mogelijk.

1.5 Leeswijzer

In dit rapport doen we verslag van de bevindingen over het schooljaar 2018-2019. In hoofdstuk 2 beschrijven we het doel en de doelgroep van de projecten en in hoofdstuk 3 de aanpak en de methodiek. De betrokken organisaties bij de het naschools sportaanbod en het lerend netwerk worden in hoofdstuk 4 besproken en de maatschappelijk context in hoofdstuk 5. In hoofdstuk 6 gaan we in op wat we tot nu toe kunnen zeggen over de efficiency en effectiviteit van de projecten. De hefbomen en hinderpalen met betrekking tot de onderwerpen uit de hoofdstukken 2 tot en met 6 worden in hoofdstuk 7 beschreven. Op basis van de bevindingen formuleren we variabelen die van belang zijn voor de voorlopige typologie van projecten in hoofdstuk 8. We sluiten het rapport af met enkele conclusies, aanbevelingen voor de verdere invulling van de projecten in het schooljaar 2019-2020 en voor het vervolg van het onderzoek.

2 Doel en visie

In dit hoofdstuk gaan we in op volgende onderzoeksvragen op basis van alle bronnen.

- 🕒 Welke doelstelling verbinden de betrokken organisaties aan hun schoolsportproject?
- 🕒 Welke visie ligt ten grondslag aan deze doelstelling? Heeft deze visie betrekking op een langere of kortere termijn, en waaruit blijkt dat?
- 🕒 Welke doelgroep staat daarbij centraal? Zijn daarbinnen nog specifieke groepen aan te wijzen waarop extra wordt gefocust in het project?

2.1 Doelstelling en visie projecten

Doelstelling en visie Sport Vlaanderen

Het overkoepelende doel van de projectoproep van Sport Vlaanderen is:

'Stimuleren van de naschoolse sportbeoefening voor leerlingen van de 1ste en 2de graad Secundair Onderwijs.'⁶

Met de projectoproep wil de Vlaamse overheid 5 doelstellingen realiseren:

- 1 Verhogen/uitbreiden van het (bestaande) aanbod van naschoolse sport voor de 1ste en 2de graad van het secundair onderwijs (ASO, KSO, TSO, BSO, BUSO) in zoveel mogelijk scholen;
- 2 Verhogen van het aantal scholen met een duurzaam naschoolse sport- en beweegaanbod;
- 3 Verhogen van de schoolsportparticipatie van de leerlingen, in het bijzonder van de leerlingen die niet aangesloten zijn bij een sportclub;
- 4 Wegwerken van de drempels die de sportparticipatie kunnen bemoeilijken zoals gebrek aan eigentijds aanbod, gebrek aan inspraak, gebrek aan interne motivatie, geen nabijheid van het aanbod/sportinfrastructuur, ...;
- 5 Uitbouwen van een samenwerkingsverband op lokaal vlak dat als 'lerend netwerk' duurzaam en structureel wordt en zich in eerste instantie richt op de 1ste en 2de graad van het secundair onderwijs, maar op langere termijn de hele schooldoelgroep (3-18j) beoogt.

De achtergrond van deze projectoproep is dat Sport Vlaanderen de drempel om aan sport te doen zo laag mogelijk wil maken om op die manier zoveel mogelijk kinderen en jongeren aan het bewegen te krijgen. Zoals in hoofdstuk 1 benoemd is dat vanuit de visie dat bewegen goed is voor de sportieve en motorische ontplooiing, en heel vaak leidt tot een gezonde en actieve levensstijl, ook op latere leeftijd. Scholen zijn daarbij een ideale vindplek om zoveel mogelijk kinderen (sport)actief te krijgen.

Deze kwalitatieve doelstellingen zijn vertaald in kwantitatieve doelstellingen die in de oproep zijn opgenomen (zie hoofdstuk 1).

⁶ Projectoproep Sport Vlaanderen, 2018.

Doelstelling en visie projecten

Op basis van de documentenanalyse stellen we dezelfde tweedeling vast: ieder project heeft kwalitatieve en kwantitatieve doelstellingen opgesteld. In de projectplannen ligt de nadruk vooral op de kwantitatieve doelstellingen en minder op de kwalitatieve. Men heeft vooral aangegeven hoeveel leerlingen men wil bereiken. In enkele projectplannen staan ook kwalitatieve doelstellingen zoals het ontwikkelen van een duurzaam naschools sportaanbod, het uitbouwen van het netwerk of specifieke aandacht voor kwetsbare groepen als vluchtelingen.

Uit de projectplannen blijkt verder dat de kwantitatieve doelstellingen weinig uniform geformuleerd zijn. De doelstelling van 5% extra deelnemers van Sport Vlaanderen wordt verschillend geïnterpreteerd. Sommige projecten hebben in hun projectplannen een doelstelling van 5% van de totale leerlingpopulatie opgenomen, terwijl andere projecten als doel hebben gesteld om naschools aanbod voor de gehele leerlingpopulatie aan te bieden. Ook is er verschil in welk type leerlingen: sommige projecten hebben een kwantitatieve doelstelling opgenomen voor de deelname van alle leerlingen en andere specifiek voor niet-sportactieve leerlingen.

Uit de aanvullende telefonische interviews blijkt dat het voor de projecten niet duidelijk is hoe de 5% extra deelnemers beoordeeld gaat worden. Het is niet duidelijk hoe Sport Vlaanderen de 5% gaat berekenen: tellen alle leerlingen mee die een keer hebben deelgenomen aan het naschoolse sportaanbod of gaat het specifiek om die groep leerlingen die minimaal tien keer had deelgenomen? Naast de onduidelijkheid over de doelstelling vanuit Sport Vlaanderen vonden de respondenten van veel projecten die doelstelling van 5% voor het eerste schooljaar te hoog.

‘De voorwaarden vanuit Sport Vlaanderen zijn wel streng. Het resultaat is een stevige eis en omdat het een volledig nieuw project is, is het de vraag of dit realistisch is.’ (projectleider)

In de digitale vragenlijst is aan respondenten gevraagd welk doel ze willen bereiken met dit project (zie tabel 2.1). Het meest genoemd is het realiseren van een naschools sportaanbod waarmee alle leerlingen bereikt worden en in mindere mate het bereiken van specifieke doelgroepen leerlingen. Ook hier wordt expliciet de kwantitatieve doelstelling genoemd en ook hier valt op dat die verschillend geïnterpreteerd wordt. De een noemt de 5% regel, de ander noemt aantallen en weer een ander andere percentages.

Tabel 2.1. Doelstellingen projecten benoemd door de respondenten in de digitale vragenlijst (n=83)⁷

Type doelstelling	Gemeentelijke sportdienst	School	Overige partijen
Bereiken van alle leerlingen met naschools sportaanbod	5	9	19
Kwantitatieve doelstelling (beoogd aantal of percentage leerlingen)	4	7	3
Bereiken van niet-sportieve leerlingen/bijzondere doelgroepen met naschools sportaanbod	4	7	2
Toeiden naar sportclub	-	5	2
Duurzaam sportaanbod	3	1	6
Verbeteren van netwerk (vnl. met scholen)	3	-	3
Overig	-	1	-
Geen doelstelling genoemd	1	4	11
Totaal	20	34	46

Als we inzoomen op de doelstellingen die de gemeentelijke sportdiensten en scholen noemen, dan zien we een vergelijkbaar beeld. Scholen en gemeenten zitten dus grotendeels op één lijn wat betreft het doel van het project. Dit blijkt minder uit de aanvullende interviews met de projectleiders en coördinatoren en de focusgroepen. Daarin is benoemd dat niet alle scholen een goed beeld hadden van het doel van het project toen ze hier voor intekenden in mei 2018. Pas toen de gemeentelijke sportdienst in het nieuwe schooljaar contact legde, werd voor sommige scholen duidelijk wat het doel van het project was. Sommige scholen haakten vervolgens af. De redenen van scholen om deel te nemen aan het project verschillen: voor sommige scholen is dit vanuit de visie dat bewegen belangrijk is voor jongeren en dat een laagdrempelig naschools sportaanbod daaraan bij kan dragen, andere scholen doen mee om zodat ze zich kunnen profileren en weer andere scholen participeren omdat er dan extra middelen zijn om iets te realiseren voor leerlingen op school. Enkele projectleiders benoemen dat enkele scholen afhaakten toen duidelijk was dat de middelen naar de gemeenten gaan en niet naar de scholen. De digitale vragenlijst is niet door alle scholen ingevuld. Het is aannemelijk dat scholen die zijn afgehaakt en/of (nog) geen duidelijk beeld hebben van het project de vragenlijst niet hebben ingevuld. Omdat de vragenlijst anoniem is ingevuld kan dit niet worden achterhaald.

Uit de focusgroepen blijkt echter dat de projecten wel degelijk ook aandacht hebben voor de andere doelen van het project en met het project doelen beogen die vergelijkbaar zijn met de doelstelling van Sport Vlaanderen:

- 🕒 een duurzaam naschools sportaanbod dat aansluit bij de vraag van leerlingen;
- 🕒 naschoolse sport voor alle leerlingen – ook niet-sportactieve leerlingen;
- 🕒 samenwerking tussen gemeentelijke diensten en scholen verbeteren;
- 🕒 gebruik van sportaccommodaties stimuleren en realiseren;
- 🕒 activeren van leerlingen;
- 🕒 bewustwording van het belang van sporten; en
- 🕒 inspraak van leerlingen bevorderen.

⁷ Het totaal aantal doelstellingen is meer dan het totaal aantal respondenten, omdat sommige respondenten meerdere doelstellingen formuleerden.

In hoofdstuk 6 gaan we verder in op in welke mate de projecten vinden dat ze deze doelstelling al gerealiseerd hebben en welke factoren een rol spelen bij het behalen van die doelstellingen.

Uit de focusgroepen bleek ook - net als uit de aanvullende interviews - dat er onduidelijkheid is over de kwantitatieve doelstellingen die gesteld zijn door Sport Vlaanderen. Het verkrijgen van de subsidie is afhankelijk gesteld van het aantal bereikte leerlingen. De onduidelijkheid over hoe die kwantitatieve doelstelling geïnterpreteerd wordt, zorgde voor druk op de projecten. Het belang van het verkrijgen van de volledige subsidie staat dan voorop. De nadruk is daarom bij het merendeel van de projecten gedurende het afgelopen schooljaar komen te liggen op het realiseren van een lesaanbod en het 'tellen' van deelnemers. Ook al konden de projecten met de eigen registratie niet altijd voldoen aan de kwantitatieve doelstelling van Sport Vlaanderen. In sommige projecten zijn de andere doelstellingen ondergesneeuwd.

Hoewel er in de projectplannen en in de digitale vragenlijst niet specifiek naar een achterliggende visie wordt verwezen, blijkt uit de interviews en de focusgroepen dat in elk geval de gemeente vanuit een visie over het belang van sporten bij jongeren en het belang om leerlingen uit de 1e graad aan het sporten en bewegen te houden wordt gewerkt. Het is onvoldoende duidelijk op basis van de onderzoeksmethoden die dit jaar zijn ingezet welke visie bij scholen (en andere ketenpartners) ten grondslag ligt voor deelname aan het project.

Samengevat stellen we op basis van de verschillende bronnen vast dat de kwalitatieve doelstellingen lijken onder te sneeuwen bij de druk van de kwantitatieve 5%-doelstelling. Onduidelijkheid over hoe die doelstelling geïnterpreteerd moest worden, zorgt voor extra spanning op de invulling van de projecten:

De verplichte doelstelling is wel lastig. [...] Het is voor ons echt een proefproject, maar door de doelstelling is er weinig ruimte om te experimenteren. We moeten afwegen of we vol gaan voor het behalen van de limieten of dat we gaan kijken wat voor ons het beste werkt. (projectleider)

2.2 Doelgroep

Beoogde doelgroep in projectplannen

In de projectoproep stelt Sport Vlaanderen dat de focus op 1e graads-leerlingen in het secundair onderwijs ligt, waarbij organisatoren vrij zijn om ook de 2e graad op te nemen. Volgens de projectplannen richten dertien van de 25 projecten (m.u.v. Kortrijk) zich op zowel 1e als 2e graads-leerlingen. Elf projecten richten zich alleen op eerstegraads-leerlingen en niet op 2e graads-leerlingen (één project benoemt geen doelgroep). Negen projecten richten zich aanvullend op BUSO-leerlingen. In een enkel projectplan is daarnaast aandacht voor niet-sportactieve leerlingen of andere bijzondere doelgroepen zoals vluchtelingen.

Beoogde versus bereikte doelgroep

In de digitale vragenlijst in februari/maart 2019 hebben respondenten aangegeven op welke doelgroep het project zich richt en in welke mate het lukt om tot nu toe deze doelgroep te bereiken (zie tabel 2.2).

Tabel 2.2. Doelgroep en mate waarin doelgroep wordt bereikt – maart 2019 (n=83).⁸

Doelgroep	Totaal	Doelgroep wordt goed bereikt	Doelgroep wordt niet goed bereikt	Anders (vnl. aanbod nog niet gestart)
Alle leerlingen 1 ^e graad	62	21	23	18
Alle leerlingen 2 ^e graad	21	2	12	7
Niet-sportactieve leerlingen 1 ^e graad	19	3	7	9
Niet-sportactieve leerlingen 2 ^e graad	10	0	4	6
Missing	12	n.v.t	n.v.t	12
Totaal	124	26	46	40

Een project kan zich richten op alle leerlingen, maar ook specifiek op niet-sportactieve leerlingen. Niet-sportactieve leerlingen zijn leerlingen die geen lid zijn van een sportclub of niet georganiseerd verband sporten en/of beweging. Men heeft het ook soms over bewegingsarme leerlingen.

In ruim een derde van de gevallen wordt aangegeven dat de doelgroep nog niet goed wordt bereikt. Vooral 2^e graads-leerlingen of niet-sportactieve leerlingen worden nog niet goed bereikt. Dit bleek ook uit de aanvullende telefonische interviews en de focusgroepen. Sommige projectcoördinatoren/projectleiders benoemen dat dit een bewuste keuze is in het eerste jaar van het project om zich eerst te richten op de 1e graad en daarna te kijken hoe de tweede graad kan worden bereikt.

In algemene zin lijkt het erop dat de projecten in hun lessenaanbod zich in eerste instantie vooral richten op alle leerlingen in de eerstegraad – ook al benoemen de projecten specifiek dat het aanbod eigenlijk bedoeld is om de niet-sportactieve leerlingen te bereiken. Er zijn meerdere redenen waarom de projecten zich dit schooljaar vooral hebben gericht op alle leerlingen in de 1e graad:

- Vanwege de kwantitatieve doelstelling die ze dit schooljaar moeten bereiken, willen ze zoveel mogelijk leerlingen bereiken.

Tot nu toe bereiken we vooral sportieve leerlingen en nog niet echt de niet-sportieve leerlingen. Vanwege de doelstelling zetten we ook meer in op degenen die snel te bereiken zijn, omdat we niet de tijd hebben om in niet-sportieve leerlingen te investeren. (projectleider)

⁸ Het totaal aantal doelgroepen is meer dan het totaal aantal respondenten, omdat sommige respondenten meerdere doelgroepen formuleerden.

- 🕒 Ze hebben (nog) geen goed zicht op de mate waarin deelnemers al sporten/bewegen. Sommige projecten hebben bij de leerlingenraadpleging (zie paragraaf 3.1) ook informatie gevraagd over de mate waarin leerlingen sporten, andere projecten niet. Sommige projecten houden bij welke deelnemende leerlingen al sporten bij clubs, andere projecten (nog) niet.
- 🕒 Ze zijn van mening dat je geen leerlingen kunt uitsluiten van het naschools sportaanbod. Het moet voor iedereen toegankelijk zijn, maar door een vernieuwend aanbod wil men ook de niet-sportactieve leerlingen tot deelname verleiden.
- 🕒 Ze gaan uit van een aantrekkingseffect: de sportievere leerlingen kunnen de andere leerlingen stimuleren of als er meer bekendheid is van het aanbod zullen ook de minder sportieve leerlingen naar het aanbod toekomen.

Met betrekking tot het bereiken van BUSO leerlingen deden zich bij de meeste projecten die zich op deze doelgroep richten specifieke problemen voor die te maken hebben met de projectvoorwaarden. Zo is de voorwaarde dat het sportaanbod aansluit op de schooltijden en na school moet worden georganiseerd een belemmering voor de BUSO leerlingen. BUSO scholen hebben een regiofunctie en veel leerlingen gaan aansluitend op de lessen met de schoolbus naar huis. Voor aanbod aansluitend op de lestijd zijn dan geen deelnemers (zie verder hoofdstuk 7).

2.3 Samengevat

Samengevat stellen we dat, vanwege de druk op en de onduidelijkheid over de kwantitatieve doelstelling van het project door Sport Vlaanderen, de meer kwalitatieve doelstellingen over een duurzaam naschools sportaanbod die aansluiten bij de behoeften van leerlingen uit de 1^e graad en niet-sportactieve leerlingen in sommige projecten ondergesneeuwd is geraakt in het schooljaar 2018-2019.

Door de duidelijke koppeling van de kwantitatieve doelstelling aan de subsidieverstrekking is in sommige projecten de achterliggende visie, namelijk zorgen dat er een naschools sportaanbod is voor leerlingen uit de 1e graad zodat leerlingen (blijven) sporten, in sommige projecten dit schooljaar op de achtergrond geraakt.

Met betrekking tot een voorlopige typologie zijn de volgende variabelen van belang met betrekking tot doel en visie van het project:

- 🕒 Focus op alle leerlingen versus niet-sportactieve leerlingen.
- 🕒 Focus op een duurzaam naschools aanbod voor (niet-sportactieve) leerlingen versus het toeleiden van leerlingen naar duurzaam sporten bij een sportclub.

3 Aanpak en methodiek

- ⦿ Hebben leerlingen inspraak en betrokkenheid in de keuze en organisatie van de activiteiten?
- ⦿ Hoe ziet het schoolsportaanbod eruit? Wat voor soort activiteiten worden georganiseerd?
- ⦿ Wat is de frequentie van de activiteiten?
- ⦿ Wat is de groepsgrootte?
- ⦿ Waar, wanneer en door wie worden de activiteiten georganiseerd?
- ⦿ Hoe worden leerlingen toegeleid naar het aanbod?
- ⦿ Sluiten de aanpak en methodiek (in strategisch opzicht) logisch aan op de doelstelling van het project?

3.1 Leerlingeninspraak

In de projectcriteria en -doelstelling staat voorop dat het aanbod tot stand moet komen in samenspraak met de leerlingen. Een van de doelstellingen van het project is om inspraak van leerlingen te stimuleren. De wijze waarop de projecten de inspraak van leerlingen organiseerden in het schooljaar 2018-2019 verschilt. Uit de aanvullende interviews blijkt dat de meeste projecten de leerlingen raadpleegden via een (digitale) vragenlijst (vijftien keer) of kozen voor inspraak via de leerlingenraad (acht keer). Sommige projecten hanteerden beide methoden. In een enkel geval gaven de leerkrachten de input voor het sportaanbod. Daarnaast hanteerden enkele projecten alternatieve en vernieuwende methoden zoals het organiseren van een startmoment over het project via een demonstratie van sporten of bewegen op de speelplaats, of een mondelinge peiling op de speelplaats tijdens het moment of schriftelijk peiling na afloop. Projecten die kiezen voor een startmoment grijpen dit ook aan om bekendheid te geven aan het project. Sommige projecten met een startmoment hebben voor een naam en een logo gekozen. Sommige projecten die voor een meer uitgebreide leerlingenraadpleging en -inspraak hebben gekozen kwamen in de problemen met de planning van het aanbod. Uitzonderingen zijn projecten waarbij de leerlingenraadpleging al het vorig schooljaar had plaatsgevonden.

Voorbeeld leerlingenraadpleging

Izegem

- 🕒 Izegem organiseerde drie kick-off momenten op de twee deelnemende scholen, waarbij leerlingen kennismaakten met vijf sporten. Na de kennismaking konden ze via een vragenlijst aangeven welke sport hun voorkeur had voor naschools sportaanbod.

Diest

- 🕒 Op de scholen werden een aantal demosporten georganiseerd. Leerlingen konden hier kennis mee maken en werden daarna gevraagd een online enquête in te vullen. Sleutelhangers met de projectnaam KOMPAS werden uitgedeeld met daarop een QR-code. Via deze code kwamen ze terecht op de enquête. Leerlingen konden hun eigen smartphone gebruiken, of een aantal tablets die wij hadden voorzien. Uit een totaal van een kleine 1000 leerlingen van de 1e graad, vulden zo'n 350 de enquête in.

Bij het uitzetten van een vragenlijst zijn er verschillende vormen gehanteerd: open bevraging over welke sporten leerlingen in het naschool sportaanbod willen versus leerlingen een voorkeur laten geven voor een aantal vooraf uitgekozen sporten. De projecten die deze laatste vorm hanteren geven hiervoor als reden dat zij vooraf gekeken hebben welke sporten praktisch uitvoerbaar zijn (m.b.t. benodigde accommodaties) en financieel uitvoerbaar. Sommige meer vernieuwende sporten zijn duur en met het oog op verduurzaming van het project niet realistisch om in een naschools sportaanbod op te nemen.

In sommige projecten is tijdens de leerlingeraadpleging ook geïnventariseerd in welke mate leerlingen sporten of bewegen bij een club of in georganiseerd verband. Andere projecten hebben dat niet gedaan en hebben van tevoren weinig informatie over de omvang van de niet-sportactieve leerlingen en de specifieke behoeften van die doelgroep.

In de projectplannen zijn meer ambitieuze manieren van leerlingenraadpleging benoemd. De manier waarop de projecten de leerlingen willen betrekken is uitgebreid beschreven in de plannen, maar vanwege de tijdsdruk in het project om tot een lessenaanbod te komen is er nu vaak gekozen voor een digitale behoeftepeiling of een vragenlijst in de klas.

Een schooljaar is eigenlijk heel kort om en de leerlingen goed te raadplegen en op basis daarvan een lessenreeks van tien weken te maken. Het is oktober voor je bij sommige scholen binnen bent en goed contact hebt gelegd. Vanaf december kan je eigenlijk de leerlingen niet meer raadplegen want dan zijn het examens. Als je het pas in januari doet dan lukt het niet meer om een lessenreeks van tien weken te organiseren. (projectleider)

Vrijwel alle projecten hebben een vorm van leerlingeninspraak georganiseerd en het aanbod dat is ontwikkeld is dus gebaseerd op de voorkeur van de leerlingen. Uit de interviews en de focusgroepen blijkt dat sommige projecten volgend schooljaar een meer open vorm van bevraging willen uitproberen en leerlingen meer actief willen betrekken bij het opstellen van aanbod. Deze projecten zeggen dat dit tot nu toe onvoldoende gebeurd is volgens hen omdat ze snel tot resultaten wilden komen, namelijk aanbod met deelnemers.

Andere projecten geven aan dat ze volgend jaar hetzelfde aanbod willen geven, maar dan meteen te starten bij het begin van het schooljaar en de leerlingen meer willen betrekken voor het promoten van het aanbod en evaluatie van het aanbod.

In de tussentijdse rapporteringen hebben enkele projecten dit geconcretiseerd. Zo wil Kapelle-op-den-Bos volgend jaar meer participatie creëren door leerlingen samen te brengen in een soort minionderneming die zelf een logo ontwerpen, een naam verzinnen, medeleerlingen bevragen en toernooien organiseren.

Enkele projectleiders in de focusgroepen benoemen dat er uit de leerlingenraadplegingen eigenlijk geen andere sporten naar voren komen dan bijvoorbeeld van tevoren door de leerkrachten LO is benoemd. Zij stellen zich de vraag wat dan de meerwaarde is van een grote digitale raadpleging. Daarnaast vonden sommige respondenten dat er niet echt veel 'vernieuwende' sporten aan bod kwamen. Zo zegt een projectleider: 'naast streetdance en freerunning komt er bijvoorbeeld ook gewoon voetbal uit'. Dit kan overigens ook te maken hebben met de vraagstelling. We hebben in dit onderzoek nog niet gekeken naar hoe de leerlingen bevraagd zijn, maar dit kan natuurlijk wel degelijk invloed hebben op de uitslag van een leerlingenraadpleging. Voor het project in Antwerpen was dit reden om volgend jaar met focusgroepen te gaan werken om tot een kwalitatiever resultaat te komen, omdat 'leerlingen zich niet veel sporten kunnen inbeelden.'

Een belangrijk bevinding die voortkomt uit de leerlingenraadpleging is dat het vooral 'LEUK' moet zijn. Een projectleider die mondelinge raadpleging van leerlingen heeft gedaan benoemde nog nooit zo vaak het woord 'saai' te hebben gehoord over sport dan tijdens deze raadpleging. *Sporten is saai.*

3.2 Vorm

Na de leerlingenraadpleging hebben alle projecten een naschools sportaanbod ontwikkeld.

Vormgeving van de projecten

Het merendeel van de projecten kiest voor een lessenreeks van vijf of tien weken. Hoe deze lessenreeksen worden vormgegeven varieert echter. We zien de volgende varianten:

- 🌀 Hele reeks of enkele lessen dezelfde sport versus iedere les een andere sport; een zogenaamd workshop- of instuifmodel.

Als een hele reeks of enkele lessen dezelfde sport wordt gegeven, ligt het accent in de meeste projecten meer op aanleren van enkele basisvaardigheden en daarop verder bouwen. Als voor een workshop-model wordt gekozen met elke les een andere sport dan ligt het accent meer op proeven en laten kennismaken

met bepaalde sporten. Uit de focusgroepen kwam echter wel duidelijk naar voren dat de keuze voor een aanbod waarbij het accent op 'aanleren' van een sport ligt, niet aansluit bij de behoefte van de meeste leerlingen en vooral niet van de niet-sportactieve leerlingen. De leerlingen willen vooral niet 'leren', maar plezier hebben. Zoals een projectleider zegt: *'Het mag vooral niet teveel op de les LO lijken'*. Projecten die voor een instuif-model kiezen doen dat vanwege de laagdrempeligheid. Uit de focusgroepen bleek overigens dat de keuze voor dit model vaak voortkwam uit de leerlingenraadpleging. Leerlingen bleken minder interesse te hebben in lessenreeksen waarbij ze een bepaalde sport zouden leren; ze wilden voornamelijk leuke en losse lessen en een keer een andere type sport of activiteit proberen. Enkele projecten hebben een tussenvorm waarbij een aantal initiatielessen of demonstraties de leerlingen enthousiast moeten maken om vervolgens meer lessen te volgen.

De doelstelling is voor de meeste projecten om zoveel mogelijk leerlingen naar het naschoolse sportaanbod te leiden. Dat is ook een belangrijke reden om te kiezen voor een laagdrempelig aanbod. Qua type sport kan dit zowel een klassieke sport als voetbal zijn waar veel leerlingen interesse in hebben, als lasergamen, wat veel leerlingen leuk vinden om eens uit te proberen. De laagdrempeligheid zit niet zozeer in het type sport of bewegingsactiviteit, als wel in de uitvoering van de les, waarbij plezier boven het daadwerkelijk aanleren gaat.

- 🕒 Aanmeldingen voor de hele lessenreeks of aanmelding per les of een instuif-model, waarbij leerlingen iedere week kunnen aansluiten naar behoefte zonder zich aan te melden.

Het idee van aanmeldingen voor de hele lessenreeks is dat leerlingen dan engagement tonen. In de focusgroepen kwam aan de orde dat leerlingen zich niet willen vastleggen voor tien weken, zeker niet als het gaat om verschillende sporten. Sommige sporten hebben ze geen interesse voor, andere weer wel. Als ze zich moeten inschrijven voor de hele reeks kan dit een drempel opwerpen. Wanneer leerlingen zich niet van tevoren inschrijven, loopt het project het risico dat er geen leerlingen zijn en de lesgevers voor niets komen opdagen (zie verder bij hefboomen en hinderpalen).

De deelname aan het beweeg -en sportaanbod was gering. De focus zal nog meer verschuiven naar belevingen en kleinere lessenreeksen. Om niet sportactieve jongeren te laten deelnemen aan tien lessen van een lessenreeks is dan ook een knelpunt binnen de gevraagde voorwaarden van het project.(tussentijdse rapportering)

Type sporten en beweegactiviteiten

Het type activiteiten en sporten dat wordt georganiseerd is uiteenlopend. De projecten proberen vernieuwende sporten aan te bieden om de naschoolse sport aantrekkelijk te maken voor leerlingen. Voorbeelden van vaker gegeven sporten zijn: dans (hiphop/breakdance), freerunning, frisbee, bubbelbal, en vechtsporten als kickboksen en krav maga. In figuur 3.1 zijn alle genoemde sporten in de rapporteringen weergegeven. Hoe groot het woord hoe vaker het is gegeven. Vooral dans, freerunning en vechtsporten

komen in meerdere projecten terug. Andere projecten kiezen voor meer klassieke sporten als voetbal of badminton, waarbij sommige projecten bewust een mix van klassieke en innovatievere sporten organiseren. Ook enkele opvallende sporten/activiteiten komen naar voren. Zo worden genoemd: circus, Expeditie Robinson, tchoukbal, Gaelic Football, kendo (Japanse zwaardvechtkunst), poul ball, You.fo en geocaching. Overigens is het project in Kortrijk, zoals eerder benoemd, een afwijkend proefproject met meer budget. Het project in Kortrijk heeft een eigen aanbod ontwikkeld met onder meer freerunning, breakdance en BMX. Daarnaast probeerden ze jongeren te betrekken door een gaming event rond Fortnite te organiseren.

Figuur 3.1 Alle voorkomende sporten in naschools sportaanbod.

Voorbeeld sportaanbod

Sportregio Pajottenland

- 🕒 In sportregio Pajottenland werken de gemeenten Lennik en Ternat samen om naschoolse sport te organiseren. In Lennik bestond er al een naschools sportaanbod en is de insteek om vernieuwende sporten aan te bieden. Op woensdagmiddag kunnen leerlingen kennismaken met onder meer skiën, ijsschaatsen, hiphop en breakdance, voetbaltennis en bowling. Dat heeft inmiddels geleid tot 23 extra naschools sportende leerlingen.
- 🕒 In Ternat wordt naschoolse sport aangeboden op de dinsdagmiddag en richt het aanbod zich op balsporten, zoals handbal, voetbal en softbal, maar ook Gaelic football en floorball. 40 leerlingen hebben zich aangemeld voor de 10-lessenreeks.

Kosten voor deelname

De meeste projecten bieden lessen gratis aan voor leerlingen met een SNS-pas. Voor leerlingen zonder SNS-pas wordt vaak een kleine bijdrage gevraagd van 1 of 2 euro per les. Afhankelijk van de vorm betalen leerlingen iedere les of betalen vooraf het gehele bedrag. In een enkel geval zijn de lessen gratis voor iedereen. Enkele projecten waar een kleine bijdrage moet worden geleverd voor deelname benoemen gedurende de looptijd dat ze een volgende lessenreeks van 5 lessen gratis gaan aanbieden om te kijken of hierdoor de deelname vergroot. Andere projecten benoemen dat deelname dit jaar gratis was maar dat ze

volgend schooljaar een kleine bijdrage willen vragen of bijvoorbeeld een SNS-pas verplicht willen stellen. Een enkel project geeft in de tussentijdse rapportering aan dat een bijdrage voor leerlingen als drempel wordt gezien. In Tervuren stelt men: 'We concluderen dat we enkel leerlingen warm krijgen voor naschoolse sport, zolang het gratis is.' In Antwerpen is het inschrijvingsgeld van 5 euro voor een hele reeks een drempel voor veel leerlingen voor deelname. De leerlingen op deze scholen komen veelal uit gezinnen die in kansarmoede leven.

In Brugge krijgen leerlingen hun inschrijvingsgeld terugbetaald als zij minstens 80% van de sessies hebben deelgenomen. Vanuit de sportdienst krijgen ze daarnaast een gadget uitgereikt. Op deze manier wil het project de instap voor de leerlingen zo laag mogelijk houden en de participatie zo hoog mogelijk. In Waregem mochten de scholen het inschrijvingsgeld zelf houden, omdat de scholen voor de inschrijvingen zorgen. Ze zien dit eveneens als spaarpot voor de school voor het verdere verloop van het project in de komende jaren.

Groepsgrootte

Projecten hebben vrijwel geen beoogde groepsgrootte. De meeste projecten hebben moeite om voldoende deelnemers te hebben voor het aanbod (zie ook hoofdstuk 6 en 7) en zijn blij met iedere opkomst.

3.3 Locatie en lesgevers

Locatie

Er zit variatie in de locatie van de activiteiten, ook binnen projecten. Ongeveer de helft van de projecten geeft de activiteiten op de scholen zelf, de andere helft organiseert de activiteiten buitenschools, voornamelijk in de nabije omgeving van de school. De plek heeft vaak verband met de type sport die gegeven wordt: zwembad, fitnesscentrum of een goede locatie voor freerunning. De sport stelt eisen aan de accommodatie. Of het naschools aanbod op school kan worden gegeven is afhankelijk van de sportaccommodatie die op de scholen aanwezig is. In sommige projecten waar meerdere scholen aan meewerken wordt een naschools aanbod niet op elke school georganiseerd maar voor meerdere scholen op een school gecombineerd.

Voorbeeld locatie en sportaanbieder

Westerlo

- In Westerlo vond men een partner in Sporta, een nabijgelegen centrum in Tongerlo 'met ruime sportfaciliteiten en een uitgebreid en deskundig lesgeverskorps.'
- Dit bleek goed voor hen te werken, met name voor de leerlingen van het buitengewoon onderwijs, waarop het project in Westerlo ruim in had gezet. Voor deze leerlingen 'bleek een herkenbare structuur binnen een voor hen herkenbaar kader zeer belangrijk.' Dit zorgde voor meer betrokkenheid en begeleiding van de leerkrachten van de school. Op het sportcentrum konden de leerlingen rekenen op deskundige begeleiding door ervaren sportmonitoren.

De keuze voor een locatie hangt niet alleen af van het type sport en de beschikbare accommodatie op scholen, maar ook of een interne of externe lesgever wordt ingezet. Sporten waarvoor lesgevers met specifieke kennis en kunde nodig zijn, bijvoorbeeld schermen, worden veelal door externe lesgevers of externe locaties gegeven.

Sport Vlaanderen heeft als voorwaarde gesteld voor activiteiten buiten school dat de locatie onder begeleiding bereikbaar moet zijn met de fiets of te voet. Enkele projectleiders benoemen dat het regelen van begeleiding soms een probleem is, andere projectleiders dat de leerlingen in de eerstegraad het 'onzin' vinden dat ze onder begeleiding naar de sportlocatie moeten worden gebracht.

Lesgevers

De lessenreeks wordt gegeven door interne lesgevers (leerkrachten van scholen) of externe lesgevers. De externe lesgevers zijn van sportwerk of particuliere lesgevers (zelfstandigen of eigenaren van een particuliere sportclub of fitnessclubs). In een heel enkel geval wordt een lesgever via een reguliere sportclub ingezet. In sommige projecten geven ook de uitvoerend coördinatoren het sportaanbod. Dat is meestal het geval als er geen lesgevers worden gevonden.

Er worden verschillende hinderpalen benoemd voor het vinden van lesgevers.

- 🕒 Zo is er onduidelijk binnen sommige projecten of de leerkrachten LO volgens de eisen van hun contract wel naschoolse sport mogen geven. Uit nadere informatie van MOEV komt deze onduidelijkheid voort uit een vroegere cumilverklaring die leerkrachten moesten tekenen bij indiensttreding, waarbij ze verklaarden dat ze niet mochten cumuleren/bijverdienen. Deze verklaring bestaat echter niet meer, wat betekent dat leerkrachten LO wel gewoon naschoolse sport mogen geven.
- 🕒 Leerkrachten van andere vakken voldoen niet aan de sporttechnische vereisten⁹.
- 🕒 Ook bij het aantrekken van externe lesgever stuiten de projecten op divers hinderpalen (zie hoofdstuk 7).
- 🕒 De e-learning module zelf wordt door meerdere projecten als onnodig ervaren. In de tussentijdse rapporteringen werd bijvoorbeeld opgemerkt: 'De onlinecursus schrikt sommige clubs af, vooral diegene met een diploma' en 'Wij zien het deelnameattest als overbodig. Leerkrachten LO of trainers A en B hebben hun expertise normaal gezien zeker reeds bewezen.' In de focusgroep noemt een projectleider het eigenlijk beschamend te vinden dat ze aan LO leerkrachten of aan lesgevers met een diploma moest vragen om de e-learning in te vullen. Het kost tijd en heeft geen meerwaarde voor ze.

De meningen over of het goed is om leerkrachten LO in te zetten verschillen. Sommige projectleiders in de focusgroepen geven aan dat het om het bereiken van niet-sportactieve leerlingen niet aan te raden is om de leerkrachten LO in te zetten. De veronderstelling is dat niet-sportactieve leerlingen niet graag deelnemen aan de lessen LO. De nadruk ligt daar sterk op het aanleren van vaardigheden. Niet-sportactieve

⁹ Alle lesgevers moeten een e-learning module afleggen alvorens als lesgever te kunnen worden ingezet.

leerlingen zijn vaak niet goed in sporttechnische vaardigheden. De inzet van leerkrachten LO kan geassocieerd worden met de lessen LO en mogelijk dat leerkrachten LO meer de focus leggen op leren van sporttechnische vaardigheden. Om de niet-sportactieve leerlingen te bereiken is een sportaanbod waarbij meer nadruk ligt op plezier en minder op leren nodig. Sommige andere projectleiders zijn dan weer van mening dat het inzetten van leerkrachten LO het voordeel heeft dat sommige gemakkelijker inzetbaar zijn naschools en dat het voor leerlingen een bekend gezicht is waardoor de drempel voor deelname wordt verlaagd. Hieruit leiden we af dat het vooral te maken heeft met de persoon en vaardigheden van de leerkracht en de mate waarin de leerkracht in staat is om het naschools aanbod niet te schools te laten zijn.

3.4 Promotie en communicatie

Nadat het sportaanbod is ontwikkeld worden verschillende manieren en communicatiemiddelen ingezet om het aanbod onder de aandacht van de leerlingen te brengen. Leerlingen (en ouders) worden via digitale nieuwsbrieven, smartschool of social media op de hoogte gebracht van het aanbod. Hierbij is meestal gebruik gemaakt van de communicatiekanalen van de school en zijn bijvoorbeeld ook de leerkrachten LO ingezet. Op een enkele school werd de kick-off van het project groots aangepakt. Bijvoorbeeld in Berlaar en Nijlen werd het project gepromoot door een klimmuur te zetten op de speelplaatsen van drie middelbare scholen. Via flyers werd het project gepromoot onder de leerlingen. Ook in andere scholen werd de promotie gekoppeld aan een demonstratie op de speelplaats of op school of een open-deur dag. Het voordeel daarvan volgens de respondenten is dat de leerlingen ook meteen zien wie de lesgever is. Dit werkt volgens hen drempelverlagend.

Een enkel project heeft een naam en logo gekozen om op die manier bekendheid te geven aan het project. Zo noemde Waregem het project MOEVEMENT. In Brugge werd een naam gegeven aan het project en kreeg het project een stand in de inkomhal met uitleg over het project en het aanbod, zodat iedereen er elke dag aan herinnerd wordt. Aalter koos voor ouderejaars studenten als lesgevers die eveneens als ambassadeurs/influencers fungeerden.

Van één project is bekend dat zij een startmoment om bekendheid te geven aan het project hebben opgeschort vanwege tijdsdruk. Dit project heeft veel aandacht besteed aan de leerlingenraadpleging en het inrichten van aanbod op basis van de uitkomsten. Vanwege vakanties en de vereiste van 10-lessenreeksen kwamen ze vervolgens in de knel met de planning.

3.5 Samengevat

Vrijwel alle projecten kennen een vorm van leerlingeninspraak, veelal in de vorm van een vragenlijst of via de leerlingenraad. Enkele projecten hebben een meer open raadpleging georganiseerd en die gekoppeld aan een startmoment. De leerlingenraadpleging heeft in meerdere projecten geleid tot een laagdrempelig sportaanbod met een focus op plezier boven leren. Overigens is dit vrijwel louter gericht op leerlingeninspraak. Van echte participatie is in de meeste projecten nog geen sprake. Sommige projecten

willen hier volgend jaar verandering in brengen door de oprichtingen van een minionderneming (Kappelle-op-den-Bos) of richten al gedurende het jaar een zogenoemd 'sportpraesidium' op (Brugge).

Met betrekking tot de vorm kunnen we drie modellen onderscheiden: een lessenreeks van tien of vijf lessen in een zelfde sport, enkele lessen in meerdere sporten of een zogenaamd 'workshopmodel', waarbij elke les een andere sport aan bod komt. Het accent ligt daarbij veel meer op kennismaken en proeven. Dit kwam vooral voort uit de wens van leerlingen. De type sporten lopen sterk uiteen, maar zijn grofweg in te delen in innovatieve/alternatieve sporten als freerunning en BMX en klassieke sporten als voetbal en badminton. Het aanbod wordt zowel op school als buiten school georganiseerd. De keuze is afhankelijk van de accommodatie op scholen en de vereiste faciliteiten van een accommodaties voor specifieke typen sporten. De lessen worden gegeven door lesgevers verbonden aan de school (leerkrachten), externe lesgevers van sportwerk of zelfstandige lesgevers voor specifieke sporten.

Op basis van de huidige stand van zaken kunnen we nog geen goed antwoord geven op de vraag of de keuze van de methodiek in strategisch opzicht past bij de doelstelling van het project. Zoals in hoofdstuk 2 benoemd is niet voor alle projecten duidelijk op welke doelgroep ze zich richten en welke doelstelling ze nastreven. Gezien de tijdsdruk om aan de kwantitatieve doelstelling te voldoen, hebben sommige projecten eerder pragmatische keuzen dan strategische keuzen gemaakt of zij hebben er bewust voor gekozen om dit jaar breed in te zetten en dan volgend jaar meer focus aan te brengen.

Voor het opstellen van een typologie zijn de volgende variabelen van belang:

- 🕒 Focus op plezier versus focus op leren
- 🕒 Losse workshops versus lessenreeksen
- 🕒 Uit of thuis (locatie)
- 🕒 Lesgevers vanuit de school versus externe lesgevers

4 Organisatorische context

- ⦿ Welke organisaties zijn op lokaal niveau betrokken bij de organisatie van schoolsport?
- ⦿ Hoe is de rolverdeling?
- ⦿ Wie (welke organisatie/ functionaris) vervult de regierol van naschoolse sport?
- ⦿ Welke rol vervult de FOLLO of schoolsportconsulent?
- ⦿ Welke rol vervult de gemeente?
- ⦿ Is de verantwoordelijkheid voor het project en voor de uitvoering van het project expliciet belegd?
- ⦿ welke competenties van professionals en andere betrokken worden verwacht? (bijvoorbeeld van FOLLO, schoolsportconsulent, coördinator, leerkracht LO)
- ⦿ Hoe wordt het project gefinancierd? Is voorzien in duurzame financiering?

Binnen het onderzoek maken we onderscheid tussen organisatie die een rol hebben bij het organiseren van het naschools sportaanbod en organisaties die deel uitmaken van lerend netwerk maar geen rechtstreeks bemoeienis hebben met de organisatie van het aanbod. Beide groepen organisaties beschouwen we wel als 'investeerders' in het project. In hoofdstuk 6 gaan we hier dieper op in.

4.1 Betrokken organisaties bij aanbod

Bij de organisatie (opstellen en uitvoeren) van het naschoolse sportaanbod zijn altijd de volgende partijen betrokken, waarbij er variatie bestaat in de rol van iedere organisatie:

Sportdienst van de gemeente

De coördinatie van de projecten ligt meestal in handen van een professional bij de gemeentelijke sportdienst. In de praktijk komt het leeuwendeel van het werk op de schouders van de projectleider al dan niet ondersteund door een uitvoerend projectcoördinator terecht: contact leggen met scholen, leerlingenraadpleging, het ontwikkelen van het sportaanbod, regelen van de accommodaties en lesgevers, contacten met en enthousiasmeren van de scholen en registratie/evaluatie. Afhankelijk van de omvang van de gemeente en/of het project voor een regio in meerdere gemeenten wordt uitgevoerd is er alleen een projectleider of een projectleider en een uitvoerend coördinator. De sportdienst vervult twee rollen:

- ⦿ *Coördinerende procesbegeleiding:* enthousiasmeren van de betrokken partijen en investeren in het netwerk.
- ⦿ *Uitvoerende projectleiding:* zorgen dat het sportaanbod daadwerkelijk wordt georganiseerd, zoeken van lesgevers, accommodatie regelen, coördineren van de lessen, in sommige gevallen zelf opstellen van het aanbod en/of aanwezig zijn bij de lessen, regelt registratie en evaluatie.

In sommige projecten worden beide rollen door een persoon vervuld en in andere door twee. Naarmate er meer scholen en/of meer gemeenten betrokken zijn, is de uitvoerende projectleiding ook meer op afstand. Het is dan niet mogelijk om in alle gemeenten en alle scholen aanwezig te zijn bij de lessenreeks.

De rol van de sportdienst verschilt ook afhankelijk van of er al een goede samenwerking was tussen scholen en gemeenten of niet. In het eerste geval ligt het accent meer op coördineren. In het tweede geval is er meer aandacht nodig voor het proces en het creëren van draagvlak.

In enkele projecten is ook de samenwerking met andere diensten van de gemeente zoals de jeugddienst en communicatie genoemd.

Scholen

De wijze en mate van betrokkenheid van scholen varieert enorm tussen de projecten. Bij sommige scholen is de directeur de contactpersoon en bij andere scholen is er een leerkracht – veelal de leerkracht LO – de contactpersoon. Sommige scholen faciliteren alleen: zij geven toestemming voor de leerlingenraadpleging en de organisatie van het aanbod en stellen indien aanwezig alleen de sportaccommodatie van de school beschikbaar. In andere scholen spelen leerkrachten een actieve rol in de leerlingenraadpleging, de promotie van en communicatie over het project en het inzetten van leerkrachten als lesgevers en rolmodellen en het beschikbaar stellen van accommodatie. Het enthousiasme van en het draagvlak op verschillende niveaus binnen de deelnemende school heeft grote invloed op het bereiken van de doelstellingen van het project. Factoren die hierop van invloed zijn, zijn de mate waarin er al een samenwerking was met scholen voorafgaand aan het project, de aandacht en tijd die in het project in de eerste fase is besteed aan het opbouwen van draagvlak binnen de school en de mate waarin de school zelf een visie heeft op het belang van bewegen en sporten voor de ontwikkeling van leerlingen. Ook de mate waarin de school een visie heeft op leerlingenparticipatie is speelt een rol. In sommige projecten is het erg afhankelijk van wie de contactpersoon is. Een contactpersoon die zelf enthousiast is over naschoolse sport heeft sterke positieve invloed. 'Geëngageerde sportverantwoordelijken op school is een must' stelt het Brugse project in de tussentijdse rapportering.

Lesgevers

In sommige projecten worden leerkrachten ingezet om de lessen van het naschools aanbod te geven. Dit zijn dan veelal LO leerkrachten maar soms ook andere leerkrachten. Er doen zich knelpunten voor bij het inzetten van leerkrachten (zie hoofdstuk 7). Daarnaast worden lesgevers ingezet via Sportwerk en uit sportclubs en commerciële sportaanbieders (fitnesscentra, trampolineparken of outdoor centra of zelfstandigen) soms ingeschakeld. Ook hier doen zich hinderpalen voor.

In de meeste projecten wordt samengewerkt met meerdere scholen binnen één gemeente en in enkele projecten met meerdere scholen in verschillende gemeenten. Het aantal scholen en aantal gemeenten heeft consequenties voor de rol van de sportdienst en de samenwerking.

4.2 Betrokken organisaties bij lerend netwerk

Een van de criteria binnen de projectoproep is het opzetten van een lokaal lerend netwerk om het project vorm te geven. Het doel van het project is dat de lokale actoren zich verenigen in een 'lerend netwerk' dat de samenwerking tussen de gemeente(n), de scholen, en bv. de lokale sportclubs, de lokale FOLLO

(Flexibele Opdracht Leerkracht Lichamelijke Opvoeding), Sport Vlaanderen, MOEV, Huis van het Kind, OCMW, CAW en eventuele andere partners organiseert en opvolgt. In de oproep is benoemd dat een gemeentelijke sport- of vrijetijdsdienst als kerntaak een trekkende, coördinerende rol zou kunnen vervullen.

In de praktijk blijkt inderdaad dat de sportdienst in de meeste projecten de coördinerende rol voor het opzetten van het lerend netwerk op zich neemt. In enkele regio's bestaat al een netwerk en is daarbij aangesloten. De partijen die op het lokaal niveau participeren verschillen:

- 🕒 Gemeente: sportdienst
- 🕒 Gemeente: onderwijs, jeugd, welzijn
- 🕒 Scholen: directeuren, LO-leerkrachten, sportcoördinator
- 🕒 FOLLO
- 🕒 MOEV
- 🕒 Sport Vlaanderen
- 🕒 Lokale sportclubs/sportaanbieders (zeer beperkt)
- 🕒 Lokale sportraad

In een enkel geval zijn de volgende partijen betrokken:

- 🕒 Vrijetijdscoördinator
- 🕒 Sociaal Huis
- 🕒 Buurtsport
- 🕒 Hogeschool
- 🕒 Integratie en inburgeringsorganisatie
- 🕒 Lokale jeugdraad

Hoewel de lerende netwerken overal zijn opgestart in het najaar van 2018 en er in het voorjaar een of twee bijeenkomsten zijn geweest is het voor veel partijen – in februari/maart 2019 - nog niet duidelijk wat hun taken en verantwoordelijkheden zijn binnen het netwerk. Er is intensief contact tussen de sportdienst en de scholen buiten het lerend netwerk om. Partijen als de onderwijsdienst, FOLLO of MOEV hebben vooral een adviserende rol. Enkele respondenten benoemen dat zij aanwezig zijn bij het lerend netwerk maar weinig inbrengen. In andere projecten waar de FOLLO al actiever betrokken is bij het naschools aanbod, vervult hij/zij ook een actievere rol in het project. Persoonlijke factoren en historie lijken hier een rol in te spelen.

De rolverdeling van verschillende partners is niet altijd duidelijk. Zo is er een totale afwezigheid van MOEV. Ook Sport Vlaanderen was op een eerste overleg aanwezig, maar nadien niets meer van gehoord. (tussentijdse rapportering)

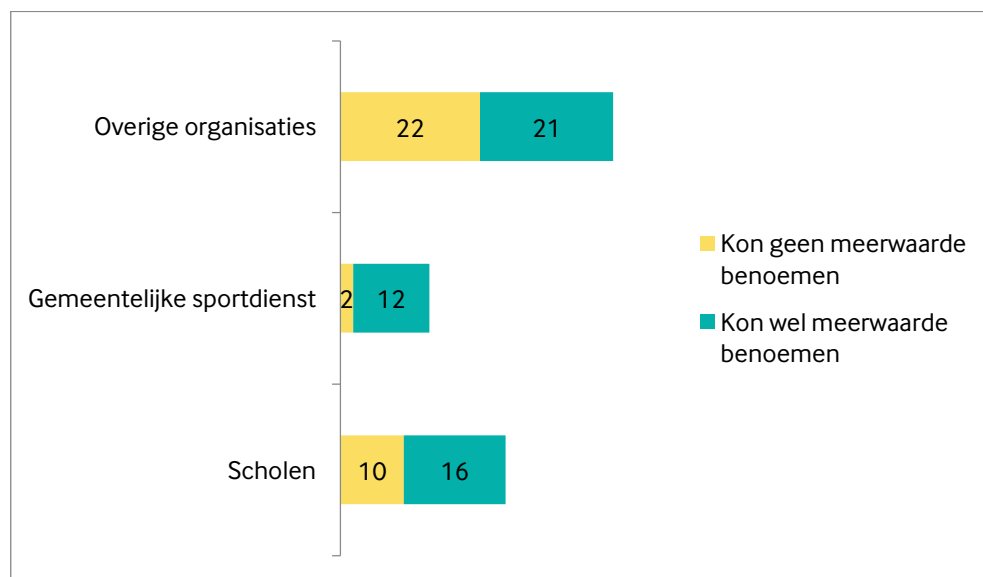
Het project wordt nu voor 90% gedragen door de sportdienst, het wordt een uitdaging om na 2021 dit project zelfstandig te laten organiseren. (tussentijdse rapportering)

In een enkel project lukt het om sportaanbieders te betrekken, zoals in Westerlo waar men een belangrijke partner vond in het Sporta-centrum. Maar in Landen stelt men bijvoorbeeld: 'Clubs staan niet te springen om mee te doen, ze zien niet direct de meerwaarde in. De onlinecursus schrikt sommige clubs af.'

De focus lag in de meeste projecten dit schooljaar vooral op het realiseren van een naschools sportaanbod. Volgend jaar moet er meer ruimte zijn voor verduurzaming en lokale verankering en is de verwachting dat de lerende netwerken een grotere rol gaan spelen. Sommige respondenten maken de opmerking dat voor hen niet helder is wat met 'lerend' wordt bedoeld.

Dat de meerwaarde van het lerend netwerk nog niet duidelijk is bleek ook uit de digitale vragenlijst (zie figuur 4.1). Bijna de helft van de respondenten (41%) geeft geen antwoord op de vraag wat de meerwaarde van het lerend netwerk is.

Figuur 4.1. Ervaren meerwaarde van Lerend Netwerk per organisatie (n=83)

Als men de meerwaarde wel benoemde, dan zat dat vooral in een betere samenwerking van de gemeentelijke sportdienst met scholen/het versterken van het lokale netwerk (met name tussen school en gemeente), vergroten van draagvlak en het uitwisselen van ideeën en ervaringen. Dit bleek ook uit de interviews en de focusgroepen: het lerend netwerk heeft vooral gezorgd dat de gemeenten en de scholen elkaar beter kennen. In de focusgroepen is wel benoemd dat ook kennismaking en samenwerking tussen verschillende gemeentelijk diensten het doel is van de lerende netwerken. Vooral binnen grotere gemeenten is er minder contact tussen de verschillende diensten.

4.3 Samengevat

Binnen het project kunnen we onderscheid maken tussen organisaties die betrokken zijn bij het naschools aanbod (gemeentelijke sportdienst, scholen en lesgevers) en het lerend netwerk (gemeentelijke sportdienst en andere gemeentelijke diensten, scholen, FOLLO, MOEV en in enkele gevallen sportclubs en andere ketenpartners). De gemeentelijke of regionale sportdienst speelt zowel een coördinerende rol met betrekking tot het aanbod naschoolse sport als het lerend netwerk. De school speelt een rol in het regelen van leerlingeninspraak, promotie van het aanbod, het gebruik laten maken van accommodaties en in sommige gevallen de inzet van lesgevers.

De meerwaarde van het netwerk is voor een relatief grote groep respondenten in het voorjaar 2018 nog niet duidelijk, evenals de verantwoordelijkheden van de verschillende ketenpartners.

Voor de indeling in een typologie zijn de volgende variabelen van belang:

- 🕒 Samenwerking tussen meerdere gemeenten en scholen versus samenwerking tussen één gemeente en scholen.
- 🕒 Focus van de rol van projectbegeleider: coördineren ten aanzien van het aanbod of proces.
- 🕒 Reeds bestaand netwerk of nieuw op te zetten netwerk.

Een focus op procesbegeleiding vraagt om andere competenties dan een focus op coördinatie van het aanbod.

5 Maatschappelijke context

- Hoe groot is en wat zijn kenmerken van de leerlingenpopulatie? Hoe wordt hier op afgestemd?
- In wat voor soort omgeving (mate van stedelijkheid, centrum of periferie, ...) is de school gesitueerd? Hoe wordt hier rekening mee gehouden?
- Om welk type onderwijs(koepel) gaat het? Wat betekent dit voor het naschool sportaanbod?
- Welk regulier sportaanbod is beschikbaar in de omgeving van de school en hoe wordt het naschools aanbod hier op afgestemd?

5.1 Kenmerken scholen en leerlingenpopulatie

Bij de 25 projecten – exclusief Kortrijk – zijn volgens de projectplannen 92 scholen en 30.304 leerlingen in de eerste en tweede graad betrokken. Het aantal scholen dat per project de samenwerkingsovereenkomst in de projectoproep heeft ondertekend varieert van één tot tien. Het gemiddeld aantal scholen per project is gemiddeld 3 tot 4. In totaal gaat het om 83 scholen voor voortgezet onderwijs en 9 scholen voor BUSO. Ook het gemiddeld aantal leerlingen per school varieert daardoor sterk tussen de gemeenten en ligt tussen minder dan 200 tot 900 in de eerste en tweede graad (zie tabel 5.1).

Tabel 5.1. Aantal leerlingen in de eerste en tweede graad, aantal deelgenomen scholen en gemiddeld aantal leerlingen per school per project (exclusief Kortrijk) – uit projectoproepen.

Project	Totaal aantal leerlingen 1ste en 2de graad	VSO	BUSO	Totaal scholen
Bocholt	250	1	0	1
Hechtel Eksel	639	1	0	1
Aalter	760	2	0	2
Popering	596	5	1	6
Nijlen en Berlaar	733	3	0	3
Zuiderkempen	2.758	2	1	3
Zaventem	1.507	2	0	2
Lier	2.622	8	1	9
Overijse en Tervuren	1.459	4	0	4
Diest	2.038	9	1	10
Izegem	500	2	0	2
Oostende	490	2	0	2
Mortsel	1.042	3	0	3
Pajottenland	1.036	3	0	3
Leuven	523	2	1	3
Torhout	1.056	3	1	4
Brugge	789	3	0	3
Waregem	1.305	2	1	3
Brussel VGC	1.128	5	0	5
Westerlo	1.751	2	1	3
Lokeren	1.919	2	0	2

Kapelle op den Bos	954	2	0	2
Brasschaat	2.538	5	0	5
Stad Antwerpen	1.516	8	1	9
Landen	395	2	0	2
Totaal	30.304	83	9	92

Uit de interviews en de focusgroepen kwam naar voren dat de grootte van de school verschil uitmaakt voor de uitvoering van het project, zowel wat betreft het creëren van het draagvlak binnen de school, organiseren van de leerlingenraadpleging, promotie van het aanbod als het organiseren van het aanbod. De meeste projectleiders zeggen dat dit gemakkelijker gaat bij kleine scholen dan grote scholen. Grote scholen hebben het nadeel dat de directie verder van de werkvloer afstaat. Dit wordt bevestigd in de tussentijdse rapporteringen. Hoe kleiner de school, hoe makkelijker het is om de leerlingen te activeren. Toch hebben ook projecten in grote scholen de ervaring dat het goed gaat. Het is heel erg afhankelijk van een enthousiaste leerkracht die gelooft in het project en zijn doelstellingen en zich daardoor enthousiast inzet.

Daarnaast kwam uit de focusgroepen duidelijk naar voor dat kenmerken van de leerlingenpopulatie (de maatschappelijke context van de school) en het type onderwijs van invloed zijn op het type activiteiten waar behoefte aan is en de mate van deelname aan de activiteiten. In grootstedelijke gebieden is er vaker sprake van armoede en is de participatie van leerlingen aan georganiseerde sport minder. In de stad Antwerpen is bewust gekozen voor een wijk met veel kansarmoede, zo bleek uit de tussentijdse rapportering. Daar zijn bijvoorbeeld scholen waar de bijdrage van enkele euro's voor een les van het naschools sportaanbod voor sommige leerlingen een probleem is. Zelfs 5 euro was een drempel voor deelname. Deze kinderen komen vaak uit gezinnen die niet sportminded zijn en het belang van sporten en bewegen niet zien. In die gezinnen is sporten en bewegen niet vanzelfsprekend.

Het aanbod moet dus aansluiten bij de behoeften van die leerlingen: zeer laagdrempelig aanbod, plezier en doen moeten voorop staan. Het moet vooral niet om leren van een sport gaan. Het aanbod is bij voorkeur gratis.

Scholen in een meer landelijk gebied lopen dan weer tegen de hinderpaal aan dat deze scholen een regionale functie hebben en de leerlingen na schooltijd direct naar huis gaan en niet langer op school blijven voor naschoolse sport of dat de busaansluiting niet handig uitkomt met de naschoolse sportlessen. Een belangrijke rol speelt de visie van de school op sporten en bewegen. Meerdere respondenten benoemen dat leerlingen in de 1e graad veel huiswerk hebben. Als de nadruk ligt op prestaties dan zullen zij eerder kiezen om naar de studie te gaan na schooltijd dan naar een sportactiviteit.

Tot slot noemen respondenten dat het organiseren van een passend naschools sportaanbod op scholen waar relatief veel leerlingen al georganiseerd sporten mogelijk weinig meerwaarde heeft. De leerlingen die niet sporten hebben mogelijk andere hobby's zoals muziek spelen of schilderen of scouting. In dit laatste geval is er wel degelijk sprake van bewegen. Niet alle projecten hebben overigens zicht op de mate waarin de leerlingen sporten of bewegen in georganiseerd verband.

Een specifiek aandachtspunt is het sportaanbod voor BUSO-leerlingen. De projecten die dit (wilden) aanbieden, gaven aan dat de leerlingen vaak in omliggende plaatsen wonen en na schooltijd direct met

busjes naar huis worden gebracht. Voor deze doelgroep is een naschools sportaanbod geen optie. Sommige projecten hebben er daarom voor gekozen om voor deze doelgroep het naschools sportaanbod te organiseren tijdens de middagpauze. Dit valt buiten de criteria van het project. Sommige projecten doen het dan ook buiten het project om. Zij willen graag aanbod voor deze groep organiseren en dit is de enige manier om hierin te voorzien.

In het eerst schooljaar hebben we ons tijdens het onderzoek vooral gericht op het ophalen van eerste ervaringen bij de verschillende projecten en zoeken naar de variatie tussen de projecten. Om een goede beschrijving te geven van de maatschappelijke context van de projecten, is het nodig om meer informatie te verzamelen over de aard van de scholen en de maatschappelijke context. Dit zullen we in het vervolgonderzoek meenemen. Ook hebben in de analyse nog geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende koepels van het onderwijs en het type onderwijs (technisch, beroep, algemeen vormend). In de interviews en de focusgroepen hebben we niet gehoord dat dit verschil uitmaakt. Eén uitzondering zijn scholen waar een sportopleiding wordt gegeven. Projecten die met die scholen samenwerken proberen de leerlingen uit de 3e graad in te zetten bij de vormgeving van het sportaanbod: bedenken en/of als assistent lesgevers.

Tot slot hebben we in de analyse nog niet gekeken naar het overig naschoolse sportaanbod (zoals de SNS pas) en ander sportaanbod in de omgeving van de school. Voor de effectiviteit van het project is dit een variabele die mogelijk een rol speelt.

5.2 Samengevat

We willen graag een goed inzicht krijgen in de maatschappelijke context en de invloed daarvan op leerlingenraadpleging en de uitvoering van het naschoolse aanbod. Op basis van de tot nu toe verzamelde gegevens en bronnen stellen we vast dat we daarvoor meer informatie nodig hebben over kenmerken van de leerlingenpopulatie met betrekking tot sociaal-economische achtergrond, kenmerken van de buurt, regio of buurtfunctie van de school, beschikbaar (naschools) sportaanbod in de buurt en de visie van de school op sport en bewegen. Deze variabelen zijn van belang voor het opstellen van de typologie.

6 Efficiency en effectiviteit

- ⦿ Wat is het bereik van het project? Hoeveel deelnemers/ leerlingen doen mee?
- ⦿ In hoeverre worden leerlingen bereikt die niet aan sport doen/ onvoldoende bewegen?
- ⦿ In hoeverre is er aandacht voor doelgroepen die extra aandacht behoeven? En worden die ook bereikt? (meisjes, niet-sporters)
- ⦿ Leidt het project ook tot duurzame sportbeoefening bij een sportaanbieder?
- ⦿ Zijn afspraken gemaakt over de inzet van middelen (menskracht, financiën)?
- ⦿ Zijn de middelen die worden ingezet in verhouding tot de doelen en de resultaten?
- ⦿ Zijn de verantwoordelijkheden en rolverdelingen duidelijk en effectief?

Figuur 6.1. vat de bevindingen uit de eerdere hoofdstukken samen en relateert ze aan de beoogde en de al gerealiseerde effecten. Het schema is opgesteld op basis van de input van de twaalf projecten die hebben deelgenomen aan de focusgroepen. Gezien de status van de projecten is het nog te vroeg om harde uitspraken te doen over effecten van de projecten. De projecten zijn proeftuinen waarin men nog bezig is naar het zoeken van goede formats, inrichting en samenwerking. De figuur heeft een indicatie van welke effecten beoogd worden en gerealiseerd zijn en welke partners daarbij betrokken zijn. Dit schema moet in het vervolg van het onderzoek verder worden ingevuld.

De **investeerders** zijn de partijen die tijd en/of geld en/of mankracht investeren in het project. De organisaties die we beschreven hebben in hoofdstuk 4 komen hier terug. Het gaat zowel om de organisaties die betrokken zijn bij de leerlingenraadpleging en het naschools sportaanbod (gemeente, scholen en lesgevers) als de organisaties die deel uitmaken van het lerend netwerk. Opvallend is dat in geen van de focusgroepen de leerlingen als investeerders worden genoemd. De rollen en verantwoordelijkheden tussen de investeerders met betrekking tot het aanbod zijn in de meeste projecten duidelijk. De rollen en verantwoordelijkheden in het lerend netwerk is nog niet altijd duidelijk.

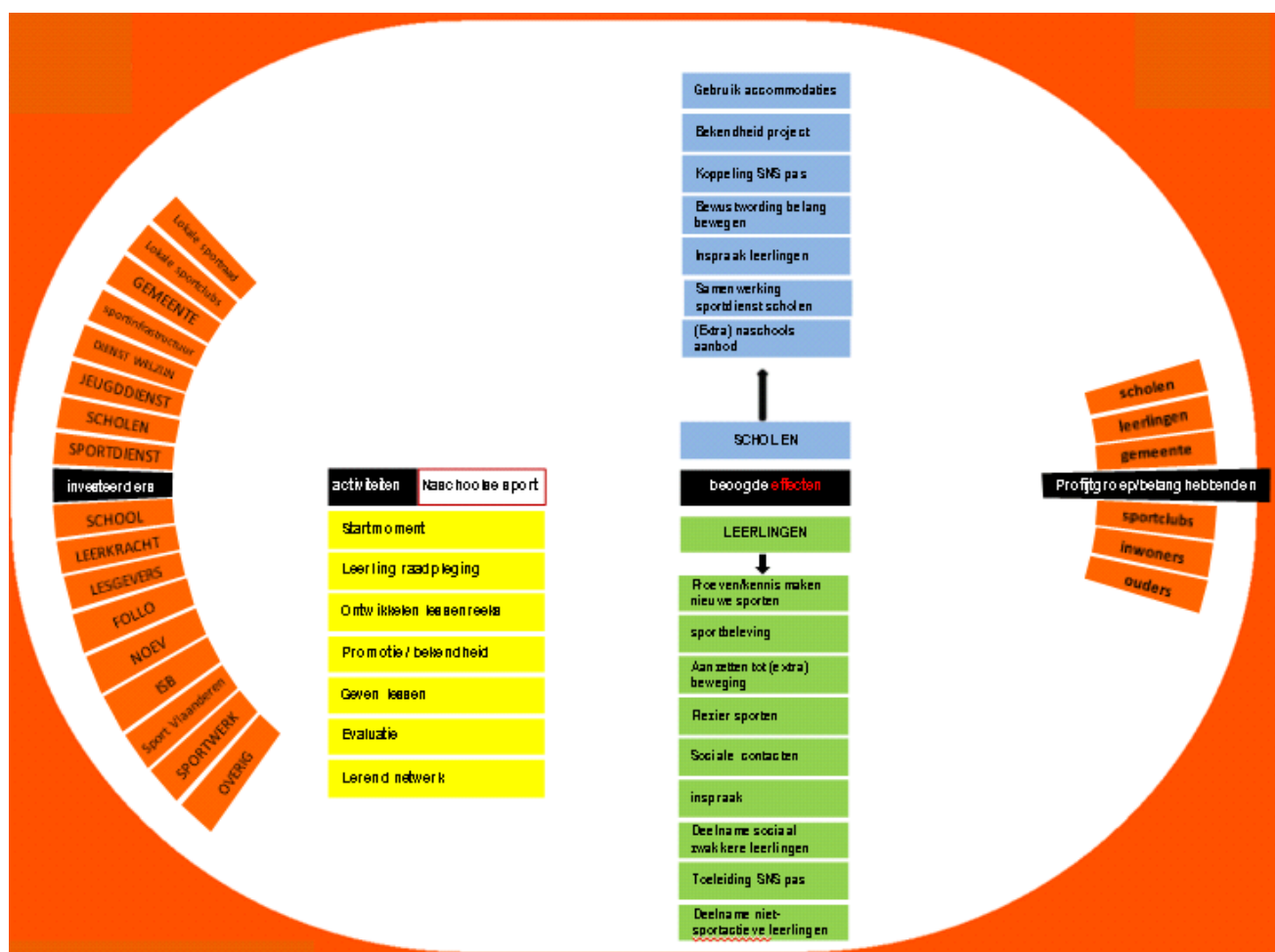
De **activiteiten** betreffen alle activiteiten die nodig zijn om de beoogde effecten te bereiken van startmoment tot evaluatie: startmoment – leerlingenraadpleging – ontwikkelen sportaanbod (lessenreeks) – promotie – uitvoering lessenreeks – evaluatie. Daarnaast betreft het activiteiten die nodig zijn om het draagvlak binnen de scholen voor het project te realiseren.

Via de activiteiten willen de investeerders bepaalde **effecten** bereiken. Binnen de beoogde effecten kunnen we onderscheid maken tussen effecten op de leerlingen en effecten op de scholen en zelfs breder de gemeente. Verbindingen tussen activiteiten en effecten maken inzichtelijk welke activiteiten bijdragen aan de effecten.

De **profijtgroepen** zijn de partijen die uiteindelijk profijt moeten hebben van het project en later het duurzaam naschools sportaanbod. De profijtgroepen zijn de leerlingen, de scholen en de gemeente. Deze

twee laatste zijn ook de investeerders. Daarnaast worden ook door sommige projecten de ouders, de sportclubs en de in meer algemene zin de inwoners van een gemeente als profijtgroep genoemd. Ouders hebben volgens deze respondenten profijt van het naschools sportaanbod omdat hun kinderen laagdrempelig kunnen sporten op school (opvang). In sommige projecten beoogt men het naschools sportaanbod dat mogelijk sommige leerlingen doorstromen naar reguliere sportclubs. Tot slot als naschools sport bijdraagt aan een gezonde levensstijl dan hebben op langere termijn ook de inwoners van de gemeente in algemene zin hier profijt van.

Figuur 6.1 Investeerders, activiteiten, (beoogde) effecten en profijtgroepen van de naschoolse sportprojecten

6.1 De effecten op leerlingen

Op basis van de bevindingen tot nu toe willen de meeste projecten leerlingen vooral kennis laten maken en proeven van sporten en bewegen. De sportbeleving en plezier in sporten worden als beoogde effecten genoemd. Zoals eerder gezet zijn door Sport Vlaanderen kwantitatieve doelstellingen geformuleerd over het aantal leerlingen dat moet worden bereikt. Kwantitatieve cijfers over het aantal deelnemers zeggen wel iets over het aantal leerlingen dat kennis heeft gemaakt met sporten en bewegen maar niet over het plezier en de sportbeleving van de leerlingen zelf. Sommige projecten vragen de deelnemende leerlingen na afloop

van een les of een lessenreeks een evaluatie in te vullen. Dit wordt niet standaard door alle projecten gedaan. Overall kunnen we hier dus geen uitspraken over doen.

Kwantitatieve effecten

In mei 2019 hebben alle projecten een tussentijdse rapportering aangeleverd, waarbij ze informatie moesten aanleveren over het:

- 🕒 Totaal aantal leerlingen die hebben deelgenomen aan het naschoolse sportaanbod met minstens tien deelnames (schooljaar 2018-19).
- 🕒 Totaal aantal deelnemende leerlingen aan de naschoolse sport die reeds lid waren van een sportclub.
- 🕒 Totaal aantal deelnemende leerlingen die nog geen lid waren van een sportclub, maar die zich door deelname aan de sportsessies lid gemaakt hebben.

De kwantitatieve doelstellingen werden door de verschillende projecten verschillend geïnterpreteerd, en het aantal deelnemers aan het naschoolse aanbod is op zeer verschillende manieren geregistreerd. Sommige projecten registreerden het aantal deelnemende leerlingen per les niet op naam en andere projecten hielden wel bij op naam welke leerlingen aan meerdere lessen deelnamen. Bij sommige projecten was er sprake van vrije inloop bij lessen, bij anderen moesten leerlingen van tevoren intekenen (zie paragraaf 3.1).

Slechts een beperkt aantal projecten heeft informatie of de deelnemende leerlingen al lid zijn van een sportclub of niet. Sommige projecten hebben deze informatie gevraagd bij de leerlingenraadpleging, anderen bij de inschrijving en anderen bij de evaluatie van de lessenreeks, maar de meesten hebben hier geen informatie over vastgelegd. Of leerlingen na het naschools sportaanbod zich aanmelden voor een sportclub is al helemaal niet bekend.

Tabel 6.1 Deelnemersaantallen uit tussentijdse rapporteringen – mei 2019

Project	Totaal aantal lln dat minstens 10 keer deelnam aan naschoolse aanbod				Totaal aantal lln dat reeds lid was van een sportclub	Totaal aantal deelnemende lln dat door deelname aan sportsessies lid is geworden van een sportclub
	1 ^e graad	2 ^e graad	BUSO	Totaal		
Aalter	4	0	0	4	11	0
Antwerpen	0	0	0	0	0	0
Bocholt	15	6	0	21	14	7
Brasschaat	0	0	0	0	18	0
Brugge	32	8	0	40	2	0
Diest	0	0	0	0	0	0
Hechtel-Eksel	17	0	0	17	0	0
Sportregio Pajottenland	115	0	0	115	70	64
Izegem	38	0	0	38	20	22
Kapelle-op-den-Bos	0	0	0	0	34	0
Landen	96	0	0	96	36	0

Leuven	29	0	0	29	0	0
Lier	64	0	0	64	31	1
Lokeren	0	0	0	0	22	23
Mortsel	17	0	0	17	7	0
Nijlen-Berlaar	0	0	0	0	0	0
Oostende	7	0	0	7	45	4
Overijse-Tervuren	1	0	0	1	0	0
Poperinge	58	0	5	63	26	37
Sportregio Zuiderkempen	223	0	12	235	0	0
Torhout	38	0	0	38	12	2
Brussel VGC	45	0	0	45	0	0
Waregem	15	1	0	16	7	9
Westerlo	40	0	15	55	0	0
Zaventem	0	0	0	0	0	0
Totaal	854	15	32	901	355	169

Tabel 6.1 geeft alle doorgegeven deelnemers weer van alle projecten uit de tussentijdse rapporteringen. Dit geeft echter geen helder inzicht in het daadwerkelijk aantal deelnames. Zo komt uit deze tabel naar voren dat er in Brasschaat nul leerlingen tien keer hebben deelgenomen aan een les. In werkelijkheid waren er wel 431 deelnames aan de lessen, maar was het niet mogelijk om dat in dit format te rapporteren.

Bij de vraag hoeveel leerlingen reeds lid waren van een sportclub of hoeveel leerlingen door de sportsessies lid zijn geworden gaven veel projecten aan hier geen zicht op te hebben. Ook hier geven de gerapporteerde cijfers geen goed beeld van de werkelijkheid.

De wijze van registratie komt deels voort uit de gekozen vorm van het sportaanbod. Meerdere projecten hebben gekozen voor een laagdrempelige opzet van de lessen en daarom voor een vrije inloop. Logisch gevolg is dat het aantal leerlingen dat tien keer een les bijwoont beperkt was. In de meeste gevallen is het echter ook niet bekend aan hoeveel lessen de leerlingen hebben deelgenomen omdat niet op naam is geregistreerd. Deze projecten kunnen eigenlijk geen informatie geven over de kwantitatieve doelstellingen die door Sport Vlaanderen zijn geformuleerd. In de focusgroepen en interviews kwam de vraag naar boven of de kwantitatieve doelstelling wel past bij de aard van het project: namelijk experimenteren met naschools sportaanbod om alle leerlingen aan het sporten en bewegen te krijgen en meer specifiek de niet-sportactieve leerlingen.

Wat is beter: tien leerlingen die naar tien lessen komen of 100 verschillende leerlingen die een of enkele lessen volgen? (projectleider)

Om het voorbeeld van Brasschaat nog eens aan te halen: daar trokken de naschoolse projecten op 5 scholen in totaal 431 deelnemers, maar volgens de tussentijdse rapportering hebben 0 leerlingen minimaal tien keer deelgenomen aan het naschoolse sportaanbod.

Met betrekking tot het toeleiden van leerlingen naar reguliere sportclubs melden meerdere projecten dat dit niet hun doel is. Dit is conform het doel van Sport Vlaanderen. De projecten zeggen dat het doel is om een naschools sportaanbod te creëren dat laagdrempelig is, waardoor ook leerlingen die niet bij een sportclub willen sporten, kunnen sporten. Als leerlingen zich vervolgens wel aanmelden bij een sportclub is dat mooie meegenomen maar dat is bij de meeste projecten niet het doel. Niet-sportactieve leerlingen sporten vaak om bepaalde redenen niet (meer) bij een sportclub: ze hebben andere hobby's, geen financiële middelen, negatieve ervaringen in het verleden, etc. laagdrempelig naschools sportaanbod is een alternatief voor het georganiseerd sporten.

Sommige projecten noemen als doel om meer leerlingen naar de SNS pas toe te leiden. Ook dit is niet het doel van Sport Vlaanderen. Dit moet worden gezien als een soort bijvangst.

Met betrekking tot het bereiken van niet-sportactieve leerlingen hebben we in hoofdstuk 2 al benoemd dat meerdere projecten zich in eerste instantie op alle leerlingen hebben gericht en (nog) niet specifiek op niet-sportactieve leerlingen.

Meerdere projecten benoemen in de focusgroepen en de interviews dat het aantal deelnemende leerlingen tegenvalt. De projectleiders hadden op een grotere deelname gerekend.

Ook al organiseren we sporten waarvan de leerlingen hebben aangegeven dat ze die graag willen doen, komen er toch maar een paar leerlingen of soms zelfs niemand naar de lessen. (projectleider)

Er is niet altijd goed zicht op waarom het aantal deelnemers tegenvalt. In de interviews, de focusgroepen en de tussentijdse rapporteringen zijn de volgende redenen genoemd:

- 🕒 Te weinig tijd om goed bekendheid en promotie te geven aan het aanbod.
- 🕒 De start van het lessenaanbod na de krokusvakantie of zelfs paasvakantie. Leerlingen hebben dan al een 'weekroutine'.
- 🕒 Om aan de voorwaarde van het project te voldoen van de 10-lessenreeks, zijn soms meerdere lessen in een week gepland. Dit is te veel.
- 🕒 Leerlingen zijn niet gemotiveerd genoeg om aan een hele reeks deel te nemen.
- 🕒 Leerlingen gaan na school naar huis.
- 🕒 Huiswerk en studiebelasting.
- 🕒 Onvoldoende ondersteuning van ouders voor deelname aan de naschoolse sport.
Informatievoorziening aan ouders is in de meeste projecten alleen via Smartschool gebeurd.

- ⦿ Kosten (voor sommige leerlingen is een kleine bijdrage al te veel).
- ⦿ Te weinig draagvlak binnen scholen om deelname aan het aanbod te stimuleren.

Uit de tussentijdse rapporteringen kwam naar voren dat sommige projecten tussentijds bijgesteld zijn. In Overijse en Tervuren konden leerlingen deelnemen aan een 10-lesserreeks na aanschaf van een SNS-pas (30 euro). Na dat er geen deelnemers kwamen is besloten om deze opzet stop te zetten en lessen gratis aan te bieden voor alle leerlingen.

We merken dat de binding heel moeilijk verloopt en dat leerlingen zich niet willen engageren voor tien lessen en zeker niet willen betalen voor sport na school, maar enkel de sport(en) willen uitproberen die hen interesseert. (tussentijdse rapportering)

Kwalitatieve effecten

Zoals eerder gezegd is er weinig zicht op of leerlingen plezier beleven aan het proeven en kennismaken met sporten en bewegen.

Een andere kwalitatieve doelstelling is het realiseren van inspraak van leerlingen. Zoals in hoofdstuk 3 beschreven hebben de meeste projecten een standaard kwantitatieve benadering gezocht. Het merendeel van de projecten benoemd meer of een andere invulling aan de inspraak te willen geven in het volgend schooljaar. De nadruk ligt vooral op inspraak en niet op participatie. Dit is wel als doelstelling geformuleerd in de projectoproep.

In de digitale vragenlijst hebben de respondenten gevraagd naar de eerste ervaringen met het sportaanbod. Van de 59 projecten waarbij het sportaanbod in februari/maart 2019 reeds was gestart zijn er tien zeer positief, 29 positief, negen neutraal en een zeer negatief. Deze laatste respondent van een school geeft als toelichting dat er te veel aanbod is op te veel locaties. Aanbod op één locatie zou beter zijn.

De andere respondenten geven als toelichting in algemene zin dat leerlingen enthousiast zijn en sommige respondenten noemen expliciet dat het aantal deelnemers nog tegen valt. Enkele scholen zijn positief over de wijze waarop het aanbod gelanceerd is. Dit zijn de projecten waarin daar specifiek aandacht aan besteed is.

6.2 De effecten op de scholen en de gemeente

Samenwerking tussen gemeente en scholen

In de focusgroepen is meerdere keren benoemd dat het doel van het project is om de samenwerking met de scholen te verbeteren en dat dit ook gelukt is. Er is meer contact tussen de sportdienst en scholen, Ze hebben elkaar beter leren kennen. Dit is niet in alle projecten het geval. Zoals eerder benoemd zijn er scholen die zijn afgehaakt na de toekenning van het project of waarmee de samenwerking moeilijk op gang kwam/komt. Waar in de projectoproepen nog sprake was van 92 scholen (83 regulier en 9 BUSO), zijn er in

de tussentijdse rapporteringen resultaten weergegeven van 77 scholen (in deze documenten is geen onderscheid tussen regulier en BUSO opgenomen). Doordat projecten gericht waren op het realiseren van aanbod en deelnemers is in sommige projecten minder geïnvesteerd in de samenwerking met en het creëren van draagvlak binnen de scholen.

In sommige projecten was er al een goede samenwerking en netwerk met school door bijvoorbeeld naschoolse sport in het lager onderwijs of SNS pas. In sommige projecten speelt de FOLLO een actievere rol en is meer gebruik gemaakt van het netwerk van de FOLLO. Sommige projecten in de focusgroepen noemen ook als effect om de FOLLO en MOEV beter te leren kennen en/of om de sportclubs met de scholen kennis te laten maken.

Enkele projecten noemen ook dat door de projecten de samenwerking tussen gemeentelijke diensten is verbeterd. Vooral binnen grotere steden en gemeenten kennen de verschillende diensten elkaar minder.

Bekendheid van het project en naschoolse sport op scholen

Zoals eerder genoemd verschilt dit per project en school. De respondenten noemen dit als een factor die mogelijk van invloed is op het tegenvallend aantal deelnemers in sommige projecten.

Bewustwording van het belang van bewegen

In welke mate het project binnen een school leidt tot meer bewustwording van het belang van bewegen is (nog) niet te zeggen. Wel is genoemd dat de samenwerking met scholen gemakkelijker ging op die scholen waar al een duidelijke visie is op het belang van bewegen.

Koppeling met SNS-pas

Er is onvoldoende zicht in welke projecten dit doel wordt beoogd en als dat zo is of het naschools aanbod in dit project inderdaad leidt tot meer leerlingen die zich aanmelden voor een SNS-pas. Een projectleider in de focusgroep noemde dat het aantal SNS-passen gestegen is. Het is echter niet te zeggen of dit toe te schrijven is aan het project. In sommige projecten kan met de SNS-pas worden meegedaan aan het naschools sportaanbod. Sommige projecten denken erover om de SNS-pas verplicht te stellen voor deelname. Niet in alle gemeenten is een SNS-pas.

(Extra) naschools sportaanbod

In alle projecten is een nieuw naschools sportaanbod ontwikkeld. In het vervolg van het project moet blijken welk type aanbod verduurzaamd wordt.

Inspraak van leerlingen

Het effect inspraak van leerlingen is niet alleen genoemd op het niveau van de leerlingen maar ook van de scholen. De wijze waarop de inspraak van leerlingen wordt georganiseerd kan ook een effect hebben op de wijze van inspraak van leerlingen binnen de school. Of dit het geval is, is op dit moment niet te zeggen.

6.3 Samengevat

De kwantitatieve effecten van het eerste schooljaar zijn niet goed in kaart te brengen. De kwantitatieve doelstellingen zijn door de projecten verschillend geïnterpreteerd, en het aantal deelnemers aan het naschoolse aanbod is op zeer verschillende manieren geregistreerd.

In de tussentijdse rapportering was weinig ruimte voor de kwalitatieve effecten van het project, omdat het zwaartepunt lag op het kwantitatieve gedeelte. In de focusgroepen werden wel effecten benoemd. De effecten voor leerlingen waren bijvoorbeeld het proeven van/kennismaken met nieuwe sporten, het aanzetten tot beweging, plezierig sporten, het opdoen van sociale contacten, inspraak van leerlingen, deelname van niet-sportactieve leerlingen en sociaal zwakkere leerlingen en toeleiding naar de SNS-pas. Voor scholen ging het onder meer om het vergroten van de inspraak van leerlingen, een betere samenwerking met de sportdienst, een beter gebruik van de accommodaties en bewustwording van het belang van bewegen.

De opzet van de tussentijdse rapportering was voor dit schooljaar niet voldoende om alle effecten in beeld te krijgen. Voor kwalitatieve effecten was te weinig ruimte. Daarnaast konden projecten waar leerlingen niet alle tien keer deelnamen aan een les hun kwantitatieve resultaten nergens weergeven.

7 Hefbomen en hinderpalen

- ⦿ Hoe komen samenwerkingsverbanden tot stand tussen de betrokken organisaties?
- ⦿ Welke succes- en faalfactoren c.q. hefbomen en hinderpalen kunnen we in het project onderscheiden?
- ⦿ Welke lessen kunnen we daarvan leren?
- ⦿ Worden leerlingen ook betrokken bij de opzet en organisatie van het project?
- ⦿ Kunnen er logische conclusies worden getrokken uit de doel-middelen-ketens?
- ⦿ Oftewel: doen we het goede en doe we dat goed genoeg?
- ⦿ Welke typologie van projecten en bijbehorende organisatiemodellen kunnen we onderscheiden op basis van deze analyse?
- ⦿ Wat zijn de hefbomen en hinderpalen per model, welke resultaten kunnen we verwachten, en welke organisaties zijn hierbij in welke rol betrokken?

In de verschillende bronnen (telefonische interviews, digitale vragenlijst en focusgroepen) zijn verschillende hinderpalen en hefbomen genoemd. Sommige daarvan zijn al in eerdere hoofdstukken genoemd. We ordenen de hinderpalen en hefbomen in dit hoofdstuk volgens de verschillende clusters binnen de onderzoeksvragen. In de tabel geven we een overzicht van de hefbomen en hinderpalen die we vervolgens uitwerken.

Tabel 7.1 Overzicht van hefbomen en hinderpalen per thema.

Thema	Hefboom	Hinderpaal
Doel en visie	⦿ Scholen hebben een visie op sport en bewegen	⦿ Geen eenduidige visie op project bij alle partners ⦿ Onduidelijkheid kwantitatieve doelstelling ⦿ Te sterke nadruk op behalen kwantitatieve doelstelling ⦿ Onduidelijkheid bij scholen over inhoud project
Aanpak en methodiek	⦿ Startmoment van het project organiseren ⦿ Nadruk op plezier en beleving i.p.v. leren ⦿ Inzet van leerlingen voor promotie en geven van lessen ⦿ Inzet van social media voor promotie	⦿ Nadruk op halen kwantitatieve doelstelling ⦿ Aanbod past niet binnen de gestelde regels ⦿ Geen budget voor specifiek materiaal voor innoverende sport en beweegactiviteiten

	- Focusgroepen voor kwalitatievere leerlingenraadpleging - Naam en logo voor project - Verantwoordelijkheid in handen leggen van enthousiaste groep leerlingen	- Locatie school is een drempel voor sommige leerlingen - Geen specifieke accommodaties beschikbaar - Ouders onvoldoende betrokken
Organisatorische context	- Betrokkenheid en enthousiasme school - Betrokken en enthousiaste leerkrachten en lesgevers - Maatwerk van naschools sportaanbod per school	- Subsidiegelden niet voor aanschaf materialen of huur accommodatie - Moeite met het vinden van lesgevers - Doorlooptijd binnen een schooljaar is te kort voor eerste jaar
Maatschappelijke en geografische context	- Kleine scholen - Scholen die meerwaarde van het project zien	- Huidige methodieken vragen doorontwikkeling om leerlingen uit kansarme gezinnen te bereiken - Grotere scholen

7.1 Doel en visie

Hefbomen

- Als scholen ook een **duidelijke visie hebben** op het belang van sport en bewegen voor leerlingen, dan verloopt de samenwerking tussen de sportdienst en de gemeente soepeler. Scholen zijn dan enthousiast en weten waarvoor ze hebben ingetekend.

Hinderpalen

- In de projectplannen is **geen eenduidige visie** en doel van het project beschreven. Uit de interviews blijkt vaak dat die er wel is. De vraag is hoe duidelijk die visie is voor alle betrokken partijen in het project.
- Onduidelijkheid over de kwantitatieve doelstelling:** de interpretatie en beoordeling ervan zorgen voor verschillende manieren van registreren. Hierdoor is het moeilijk om de uitkomsten van projecten met elkaar te vergelijken.
- De sterke nadruk op de 5%-doelstelling** heeft invloed op de keuzen die binnen projecten zijn gemaakt in het eerste schooljaar met betrekking tot de beoogde doelen en doelgroep. Hoewel er wel

aandacht is voor niet-sportactieve leerlingen of specifieke kwetsbare groepen (bijv. BUSO-leerlingen), ligt de nadruk van veel projecten op het 'snel' creëren van aanbod. Men wil de doelstelling van 5% halen en kiest er daarom voor om grote groepen leerlingen aan te spreken – veelal de al sportactieve leerlingen.

- 🕒 Vanwege de onduidelijkheid rondom de doelstelling gaan sommige projecten ervan uit dat ze de doelstelling niet zullen halen en houden ze er vooraf al rekening mee dat ze maar een deel van het aangevraagde geld zullen krijgen. Dit heeft mogelijk gevolgen voor de wijze waarop invulling wordt gegeven aan het project.
- 🕒 **De inhoud van het project was bij sommige scholen niet altijd duidelijk.** Sommige scholen wisten achteraf niet goed waarvoor ze hadden ingetekend. Het doel van het project en de gewenste inspanning was niet duidelijk. De inschrijving voor de projectoproep was kort en aan het eind van het schooljaar. Sommige projecten hebben daarom geen tijd gehad om goed te investeren in de communicatie naar scholen over het doel en de inhoud van het project. Pas na toekenning van het project in het begin van het schooljaar realiseerden de scholen zich wat het doel was en ook dat de middelen naar de gemeenten gingen en niet naar de scholen. Sommige scholen haakten daarom ook af. Bij andere scholen verliep het verkrijgen van medewerking daarom moeizaam.

7.2 Aanpak en methodiek

Hefbomen

- 🕒 Een **startmoment** ter promotie voorafgaand aan de start van de lessenreeks waarbij de lesgevers aanwezig zijn, bevordert de deelname aan het project. De man of vrouw die de les geeft is een belangrijke factor. Dit kunnen ook ouderejaars studenten zijn die ingezet worden als ambassadeurs/influencers van het project. Met betrekking tot deze hefbomen wordt ook genoemd dat er misschien meer moet worden nagedacht over wie de les geeft. Om niet-sportactieve leerlingen te betrekken moet er **meer nadruk liggen op plezier en sportbeleving en minder op leren**. Dit vraagt specifieke competenties van de lesgevers.
- 🕒 De **inzet van leerlingen** van een sportopleiding voor het aanbieden van lessen werkt stimulerend voor de inspraak en de deelname van leerlingen.
- 🕒 De **inzet van social media** voor de promotie van het aanbod en deelnemende leerlingen daarvoor actief inzetten, kan de deelname aan het lesaanbod vergroten. Sommige projecten experimenteren hiermee.
- 🕒 **Inspraak van leerlingen via** bijvoorbeeld **focusgroepen** kan tot een kwalitatiever resultaat leiden dan digitale vragenlijsten. Vaak komen leerlingen in digitale vragenlijsten niet verder dan bekende, klassieke sporten.
- 🕒 Een project kan meer status en bekendheid krijgen door het een **aparte naam** te geven met **eigen logo** en een deel van de **verantwoordelijkheid in handen te leggen van een enthousiaste groep leerlingen**.

Hinderpalen

- Door de **nadruk op de kwantitatieve doelstellingen** zijn sommige projecten snel overgestapt op het creëren van aanbod en is er minder tijd (en aandacht) besteed aan het proces om het project goed onder de aandacht te brengen binnen de school, leerlingenparticipatie en —inspraak, en het project een plek te geven binnen de school.
- In sommige projecten geeft men aan dat ze graag aanbod willen creëren voor kwetsbare groepen, maar dat het specifieke **aanbod** dat nodig is voor zo'n kwetsbare groep **niet past binnen de gestelde regels** vanuit Sport Vlaanderen. Bijvoorbeeld een BUSO-groep die niet na schooltijd kan sporten vanwege speciaal vervoer. Aanbod voor deze groep moet plaatsvinden tijdens schooluren, maar dat mag niet volgens de regels van het project.
- Voor sommige innoverende sporten is specifiek materiaal nodig dat moet worden gehuurd. **De kosten voor materiaal kunnen nu niet vanuit het project worden betaald.** Door meerdere respondenten is benoemd of dit wel realistisch is in het kader van het verduurzamen van het aanbod. Zonder projectgelden is het niet mogelijk om deze sporten aan te bieden.
- Het aanbieden van naschoolse sport op **een locatie op school** kan voor sommige leerlingen een drempel zijn. Leerlingen in de 1e graad willen niet altijd na les tijd nog op school zijn.
- Voor sommige sporten is een specifieke accommodatie nodig. Als er **geen specifieke accommodatie aanwezig is** op de school of in de buurt van de school, kan de sport niet worden aangeboden. In de bevraging van leerlingen zal rekening gehouden moeten worden met dit soort randvoorwaarden.
- Ouders worden vooralsnog weinig betrokken.** Bij leerlingen in de 1e graad spelen ouders een belangrijk rol als het gaat om het stimuleren van deelname aan het aanbod (en het betalen van de lessen). In de meeste projecten zijn ouders alleen geïnformeerd over het aanbod via Smartschool. Er is onvoldoende zicht op de mate waarin ouders bekend zijn met het aanbod, wat zij er van vinden en in welke mate zij hun kinderen stimuleren om deel te nemen.

7.3 Organisatorische context

Hefbomen

- De betrokkenheid en het enthousiasme van de school** is cruciaal. Dit betekent commitment op alle niveaus (directie en leerkrachten) en een trekker binnen de school die het project omarmt en uitdraagt binnen de school. Waar korte lijntjes zijn met de directeur/LO-leerkracht komt dat het project ten goede. Als dat niet het geval is loopt het project vaak veel stroever.
- Enthousiasme** en beschikbaarheid van **lesgevers/leerkrachten** is cruciaal.
- De scholen en lesgevers ruimte geven voor hun eigen visie, niet alles vastleggen voor een school. Iedere school ook individueel behandelen, dus **maatwerk per school**.

Hinderpalen

- De subsidiegelden zijn gericht op inhuren van lesgevers, maar de **aanschaf of huur van materialen en accommodatie** passen hier niet in, terwijl dat soms wel nodig is om het aanbod af te stemmen op de behoefte en de voorkeuren van de leerlingen (bijv. sporten in een zwembad of slack line).
- Sommige projecten hebben **moeite met het vinden van lesgevers**. Er zijn relatief weinig contacten met sportclubs/-verenigingen. Er doen zich in meerdere projecten problemen voor met het vinden van lesgevers. Bij de inzet van leerkrachten wordt als hinderpaal genoemd dat deze leerkrachten de e-learning module moeten doorlopen alvorens ze worden ingezet. In algemene zin wordt ook de beschikbaarheid van leerkrachten na schooltijd als probleem gezien. Leerkrachten wonen niet in dezelfde plaats als waar ze lesgeven. Ook zij hebben reistijd.
- Bij het inzetten van lesgevers via sportclubs of commerciële sportaanbieders worden de volgende hinderpalen genoemd: lesgevers bij sportclubs zijn vaak vrijwilligers. Zij werken en zijn niet beschikbaar direct na schooltijd. Lesgevers van commerciële sportaanbieders zijn veelal beschikbaar na schooltijd maar die kosten meer. Met betrekking tot de inzet van lesgevers via sportwerk wordt genoemd dat sommige innoverende of specifieke sporten om specifieke vaardigheden vragen waarvoor geen lesgevers via sportwerk beschikbaar zijn.
- De looptijd van het project is te kort.** Het hele proces (van leerlingenraadpleging, aanbod, realiseren, uitvoeren en evaluatie) moet plaatsvinden binnen een schooljaar. Er moet rekening worden gehouden met vakanties en examenperiodes. Er is een bepaalde opstarttijd nodig om leerlingen goed te raadplegen en het aanbod en de toeleiding naar het aanbod te organiseren. Het is gewenst om het naschoolse sportaanbod vanaf het begin van het schooljaar al klaar te hebben, zodat leerlingen direct kunnen participeren. Wanneer dit later begint, bijvoorbeeld in de tweede helft van het schooljaar, dan hebben veel leerlingen al andere activiteiten.

7.4 Maatschappelijke en geografische context

Hefbomen

- Op **kleine scholen** is het vaak gemakkelijker om draagvlak te creëren binnen alle niveaus (directie en onderwijzend personeel).
- Scholen die een meerwaarde zien** in het project – bijvoorbeeld om zich te profileren ten opzichte van andere scholen – zijn veelal enthousiaster en geven meer medewerking aan het project. Voor scholen die het project 'niet zo nodig hebben' is het slechts één van de projecten.

Hinderpalen

- Op scholen met veel leerlingen uit kansarme gezinnen is meer nodig** om leerlingen toe te leiden naar de naschoolse sport dan alleen een aanbod gebaseerd op een leerlingenraadpleging. Ook een kleine bijdrage is vaak te hoog. De leerlingen komen vaak uit gezinnen waar sporten en bewegen niet gestimuleerd wordt. Ook ouders sporten en bewegen niet.

- Op **grote scholen** is het moeilijker om draagvlak te creëren. De directie heeft ingetekend op het project, maar staat verder van de werkvloer dan op kleinere scholen. Er is een enthousiaste contactpersoon nodig op de werkvloer.

7.5 Voorlopige typologie

In de voorgaande hoofdstukken hebben we de variatie tussen de 26 projecten beschreven op de verschillende thema's, van doelen tot daadwerkelijk sportaanbod tot maatschappelijke context en in het eerste deel van dit hoofdstuk de hefboomen en hinderpalen. Op basis van de bevindingen en de focusgroepen formuleren we een aantal variabelen die bepalend zijn voor de inrichting van het project en het naschools sportaanbod. Op basis van die variabelen kunnen we in het vervolg van het project komen tot een typologie. Op basis van de huidige gang van zaken is het nog niet goed mogelijk om een goede typologie te formuleren. De doelen en doelgroepen van de projecten zijn nog niet altijd duidelijk, projecten zijn nog zoekende naar de goede vorm en activiteiten. Dit past bij de aard van de projecten, namelijk het experimenteren met het inrichten van een passend naschools sportaanbod. Op sommige variabelen is er weinig variatie omdat de projecten de voorgeschreven vorm van Sport Vlaanderen hebben toegepast (een lessenreeks van tien lessen). Daarnaast hebben we nog te weinig informatie over de maatschappelijk context van de scholen en de visie van de scholen op het project om een goede indeling te maken. Deze moet in het vervolg van het project verder worden ingevuld.

In het plan van aanpak van dit onderzoek onderscheidden we vier pijlers die tezamen de opzet en invulling van de uiteindelijke typologie bepalen. Per thema benoemen we de belangrijke variabelen die uit het onderzoek zijn gekomen.

1 Doel, ambitie en visie.

- Beoogde doelgroep bestaat uit alle leerlingen of uit een specifieke groep zoals niet-sportactieve leerlingen of kwetsbare groepen.

2 Aanpak en methodiek.

- Lessen volgens instuif-model: vrij toegankelijk voor iedereen vs. Leerlingen schrijven zich in voor een gehele reeks.
- Locatie is op school of buiten school.
- Schoolleerkrachten geven les of externe sportclubs/sportaanbieders geven les.

3 Organisatorische context.

- Eén betrokken gemeente of meerdere betrokken gemeenten.
- Eén deelnemende school of meerdere deelnemende scholen.
- Projectleider vanuit de lokale overheid heeft vooral uitvoerende rol of projectleider heeft vooral procesmatige rol.
- Er is al een bestaand en goed functionerend netwerk van scholen, gemeente en sportpartijen of er is geen enkel netwerk, het netwerk moet nog worden opgebouwd.

4 Maatschappelijke en geografische context.

- Platteland of grootstedelijk.
- Sociaaleconomische situatie van leerlingenpopulatie is bovengemiddeld of ondergemiddeld. (armoede/financiële mogelijkheden)
- Leerlingenpopulatie is sportminded of juist niet.
- Beschikbaarheid van sportclubs of andere naschools sportaanbod in de buurt van de school of niet.

Iedere variabele kent twee uitersten en ieder project past ergens binnen de bandbreedte van die twee uitersten, hoewel binnen een project vaak ook variatie aanwezig is. In het vervolg van het onderzoek gaan we bepalen waar de projecten zich op die schaal per variabele bevinden. De positie van een project ten opzichte van een variabele bepaalt ook de positie ten opzichte van een andere variabele (bijvoorbeeld de keuze voor het sportaanbod zal anders zijn als men zich alleen richt op niet-sportactieve leerlingen, dan wanneer men zich richt op alle leerlingen, of een leerlingenpopulatie met veel armoede in een grote stad leent zich bijvoorbeeld meer voor een laagdrempelig instuif-model). Dit leidt uiteindelijk tot een aantal archetypen. Ook is het mogelijk dat er variabelen bijkomen of afvallen.

8 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk formuleren we de conclusies en aanbevelingen voortkomend uit het eerste schooljaar 2018-2019. Per thema behandelen we conclusies, waarna algemene aanbevelingen volgen voor alle projecten en specifieke aanbevelingen voor Sport Vlaanderen.

8.1 Conclusies

Op basis van de bevindingen uit het eerste schooljaar trekken we een aantal voorlopige conclusies met betrekking tot het proces en de effectiviteit en efficiency van het project. Het is nog niet mogelijk om harde conclusies te trekken omdat de projecten nog volop in ontwikkeling zijn. Wel kunnen we stellen dat alle 26 projecten (inclusief proefproject Kortrijk) een naschools sportaanbod hebben gerealiseerd op 77 scholen. Ruim 900 leerlingen hebben minimaal tien keer deelgenomen aan naschools sportaanbod. Het totale aantal leerlingen dat minimaal één keer heeft deelgenomen ligt vele malen hoger, maar het precieze aantal is onbekend. Niet alle projecten registreerden het aantal leerlingen en het aantal leerlingen dat minder dan 10 keer deelnam hoefde niet te worden opgegeven in de tussentijdse rapportering.

Met betrekking tot doel en visie

- 🕒 We concluderen dat het doel en de visie, en de doelgroep die men wil bereiken niet voor alle projecten en voor alle betrokken partijen duidelijk is. Er is veel onduidelijkheid over de kwantitatieve doelstelling die gesteld werd door Sport Vlaanderen en dat heeft de opzet van projecten in grote mate beïnvloed. De focus op de kwantitatieve doelstelling heeft een schaduw geworpen over de meer kwalitatieve doelstellingen met betrekking tot een duurzaam naschools sportaanbod dat aansluit bij de behoeften van leerlingen uit de 1e graad en niet-sportactieve leerlingen. Door de druk op de kwantitatieve doelstelling is er minder aandacht geweest voor het proces om draagvlak te creëren binnen scholen en het realiseren van de inspraak van leerlingen. Vanwege de korte aanlooptijd en die onduidelijkheid zijn het doel en de visie vervolgens ook bij veel scholen onduidelijk.
- 🕒 De kwantitatieve doelstelling is verschillend geïnterpreteerd. Daarnaast hebben projecten op verschillende manieren het aantal deelnemers geregistreerd. Het gevolg hiervan is dat er geen goede uitspraken kunnen worden gedaan over de mate waarin de kwantitatieve doelstelling wordt bereikt. Op basis van de bevindingen uit het eerste schooljaar concluderen we dat de vraag moet worden gesteld of de kwantitatieve doelstelling wel past bij de aard van het project, namelijk pilots waarbij geëxperimenteerd wordt met vernieuwend naschools aanbod. Ook moet de vraag worden gesteld of 5% niet-sportactieve leerlingen laten deelnemen realistisch is.

Met betrekking tot aandacht en methodiek

- 🕒 We concluderen dat de projecten veel tijd hebben geïnvesteerd in en aandacht hebben besteed aan het realiseren van een naschools sportaanbod in de vorm van een lessenreeks. Hoewel er variatie is

in de vorm en het type sporten dat gekozen is, kiezen toch veel projecten voor de voorgeschreven vorm van tien lessen. De voorgeschreven vorm laat weinig ruimte voor experimenteren over. Het stimuleert sommige projecten onvoldoende om out-of-the-box te denken. Dat er niet altijd voor vernieuwend sport- en beweegaanbod wordt gekozen heeft mogelijk ook te maken met de wijze waarop de leerlingen geraadpleegd zijn. Dit is veelal gebeurd via digitale vragenlijsten. Van echte leerlingenparticipatie is in de meeste projecten nog geen sprake. Zoals eerder genoemd hebben de kwantitatieve doelstellingen ook een remmende werking gehad bij sommige projecten en is men snel overgaan tot het maken van een lessenreeks. Sommige projecten hebben wel out-of-the-box gedacht en nemen de consequentie voor lief dat ze dan waarschijnlijk niet aan de kwantitatieve doelstelling voldoen.

- 🕒 In de vorm van het sportaanbod is weliswaar relatief weinig geëxperimenteerd, maar er is wel een breed scala aan sporten aangeboden. Klassieke sporten als voetbal, badminton en hockey waren populair, maar juist ook innovatievere sporten en activiteiten als freerunning en lasershoot, en zelfs circus, geocaching en Expeditie Robinson kwamen voorbij.
- 🕒 Een schooljaar is kort om het hele proces van creëren van draagvlak tot evaluatie van het sportaanbod te doorlopen. Naschools sportaanbod kan het best eerder in het schooljaar starten, zodat het gedurende het hele schooljaar aansluit bij het schema van de leerlingen en niet samenvalt met examens. Dit betekent dat het aan te raden is om in het voorafgaande schooljaar al te werken aan draagvlak en inspraak.
- 🕒 De inspraak van leerlingen is nog onvoldoende uit de verf gekomen. Er is vooral gekozen voor digitale raadpleging. De vraag die daarbij gesteld kan worden is of dit de goede manier is om te weten wat leerlingen willen. Projecten zijn volgend schooljaar van plan om hier verandering in aan te brengen door meer verantwoordelijkheid neer te leggen bij leerlingen (bijvoorbeeld door het stichten van een mini-onderneming, bedenken van naam of logo) of leerlingen meer kwalitatief te bevragen met behulp van bijvoorbeeld focusgroepen.

Met betrekking tot de organisatorische en maatschappelijk context

- 🕒 Het lerend netwerk is in alle projecten opgestart. Binnen het lerend netwerk kunnen we onderscheid maken tussen organisaties die betrokken zijn bij het naschoolse aanbod (gemeentelijke sportdienst, scholen en lesgevers) en de andere leden die vaak een meer adviserende rol op zich nemen. De rol van de verschillende partijen is op veel plekken nog niet duidelijk, waardoor de meerwaarde van het lerend netwerk nog niet overal wordt gezien.
- 🕒 De coördinatie van de projecten ligt meestal in handen van een professional bij de gemeentelijke sportdienst. In de praktijk komt het leeuwendeel van het werk op de schouders van deze projectleider terecht. Er zijn hierbij twee rollen te onderscheiden: een coördinerende procesbegeleider die betrokken partijen enthousiasmeert en investeert in het netwerk, en de uitvoerende projectleider die ervoor zorgt dat het sportaanbod daadwerkelijk wordt georganiseerd en zelf veel regelt. De rol is afhankelijk van de context van het project.
- 🕒 Alles valt of staat met enthousiasme binnen de scholen. De betrokkenheid van scholen varieert enorm tussen de projecten, en heeft grote invloed op het bereiken van de doelstellingen van het

project. Factoren die hierop van invloed zijn, zijn de mate waarin er al een samenwerking was met scholen voorafgaand aan het project, de aandacht en tijd die in het project al in de eerste fase is besteed aan het opbouwen van draagvlak binnen de school en de mate waarin de school zelf een visie heeft op het belang van bewegen en sporten voor de ontwikkeling van leerlingen.

- De maatschappelijke context en grootte van de school hebben grote invloed op het behalen van de doelstellingen. Het creëren van draagvlak gaat over het algemeen makkelijker binnen kleinere scholen. Daarnaast hebben kenmerken van de leerlingenpopulatie grote invloed. Bijvoorbeeld een school met leerlingen uit een sportminded omgeving met een hoge sportparticipatie vraagt om een ander aanbod dan een school in een wijk met veel kansarmoede, waar sport en bewegen vaak niet vanzelfsprekend is.

Met betrekking tot de effectiviteit en efficiency

- In alle projecten is een naschools sportaanbod gerealiseerd. Door onduidelijkheid over de interpretatie van kwantitatieve doelstellingen en verschillende wijzen van registratie is er geen goed zicht op het aantal bereikte leerlingen en in welke mate niet-sportactieve leerlingen zijn bereikt. Het kwantitatieve resultaat is daarom niet vast te stellen.
- Dit heeft ook te maken met de wijze van registratie. In de tussentijdse rapportering kon men alleen het aantal leerlingen opgeven dat minimaal tien keer had deelgenomen aan naschools sportaanbod. In de praktijk bleek het vrijwel niet mogelijk om leerlingen daadwerkelijk tien keer te laten deelnemen. Een projectleider stelde de vraag: 'Wat is beter: tien leerlingen die naar tien lessen komen of 100 verschillende leerlingen die een of enkele lessen volgen?'
- In de focusgroepen werd duidelijk dat projecten wel degelijk kwalitatieve resultaten behaalden, zoals het aanzetten van leerlingen tot bewegen of het versterken van een lokaal netwerk.

Met betrekking tot het vervolg van het onderzoek

- In het eerste schooljaar lag de nadruk op de aanpak van de verschillende projecten. De maatschappelijke context van scholen kwam in onder meer de focusgroepen wel aan bod, maar die dient volgend schooljaar nog meer meegenomen te worden in het onderzoek, omdat de maatschappelijke context van een school volgens ons een belangrijke variabele is voor de uiteindelijke typologie.
- Ook is meer zicht nodig op hoe de scholen het project ervaren en welke effecten zij zien. De input kwam vooralsnog voornamelijk vanuit de gemeentelijke diensten. Alleen in de digitale vragenlijst kregen we input van scholen en andere partijen binnen het lerend netwerk. Bij de focusgroepen waren scholen weliswaar uitgenodigd, maar lukte het niet om ze daadwerkelijk te laten deelnemen. Aandacht zal daarom volgend jaar uitgaan naar het betrekken van de scholen bij het onderzoek.

8.2 Aanbevelingen

Tot slot volgen nog enkele aanbevelingen. Deze zijn onderverdeeld in specifieke aanbevelingen voor Sport Vlaanderen en algemene aanbevelingen voor de projecten.

Aanbevelingen voor Sport Vlaanderen

- ⦿ Beoordeel of de gestelde kwantitatieve doelstellingen passen bij de aard van het project en in hoeverre deze doelstellingen realistisch zijn.
- ⦿ Bouw in de rapporteringen ruimte in voor het weergeven van kwalitatieve resultaten.
- ⦿ Geef projecten genoeg aanlooptijd, ruim voor het schooljaar, zodat zij meer aandacht kunnen besteden aan het creëren van draagvlak binnen scholen.

Aanbevelingen voor de projecten

- ⦿ Aandacht voor leerlingeninspraak: de manier van bevragen van leerlingen is van groot belang. Vraag naar beweegaspecten en niet naar welke sport een leerling leuk vindt. Soms levert een kwalitatieve bevragingmethode meer op dan een digitale raadpleging onder alle leerlingen.
- ⦿ Leerlingenparticipatie is meer dan alleen inspraak. Betrek leerlingen daadwerkelijk bij het ontwikkelen van het naschoolse sportaanbod en geef ze verantwoordelijkheid voor bijvoorbeeld het bedenken van een naam, een logo of het organiseren van een toernooi.
- ⦿ Een succesvol project valt of staat met enthousiasme en draagvlak binnen de scholen. Besteed voorafgaand aan het schooljaar voldoende aandacht aan het creëren van draagvlak binnen scholen. Laat een project niet afhankelijk zijn van één geëngageerd contactpersoon, maar gebruik zijn of haar betrokkenheid om het draagvlak binnen een school te versterken.
- ⦿ Naschools sportaanbod vraagt om maatwerk per school. Stem de leerlingenparticipatie en het aanbod af op het type school, de leerlingenpopulatie, de betrokkenheid van een school en de maatschappelijke context.
- ⦿ Bedenk welk type projectleider nodig is voor het project, kijkend naar het aantal deelnemende gemeenten en scholen, het bestaande netwerk en de maatschappelijke context. Is een uitvoerende projectleider gewenst of juist meer een coördinerende procesbegeleider?

Bijlage 1 – Digitale vragenlijst

Geachte deelnemer van het Lerend Netwerk,

Onlangs bent u door de coördinator van het naschoolse sportproject geïnformeerd over het onderzoek naar de effectiviteit en efficiëntie van de verschillende lopende projecten. In opdracht van Sport Vlaanderen voert DSP dit onderzoek uit. Kern van het onderzoek bestaat uit het volgen van de 26 naschoolse projecten van begin tot einde.

Via deze vragenlijst willen we zicht krijgen op de eerste ervaringen binnen het project vanuit de verschillende stakeholders. Daarom nodigen wij u uit om deel te nemen aan de digitale vragenlijst. Het invullen kost ongeveer tien minuten.

U kunt het onderzoek starten door op de volgende link te klikken: [LINK](#)

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

Ronald Nijboer

DSP-groep

1. Bij welk project bent u betrokken?

- ☐ Aalter
- ☐ Antwerpen
- ☐ Berlaar en Nijlen
- ☐ Bocholt
- ☐ Brasschaat
- ☐ Brugge
- ☐ Brussel/VGC Sportdienst
- ☐ Diest
- ☐ Hechtel-Eksel
- ☐ Izegem
- ☐ Kappelle op den Bos
- ☐ Kortrijk
- ☐ Landen
- ☐ Leuven
- ☐ Lier

- ☐ Lokeren
- ☐ Mortsel
- ☐ Oostende
- ☐ Overijse en Tervuren
- ☐ Poperinge
- ☐ Sportregio Pajottenland
- ☐ Sportregio Zuiderkempem
- ☐ Torhout
- ☐ Waregem
- ☐ Westerlo
- ☐ Zaventem

2. Vanuit welke organisatie bent u betrokken bij het project?

- ☐ Gemeentelijke sportdienst
- ☐ Andere dienst van de gemeente
- ☐ School
- ☐ Hogeschool
- ☐ Sport Vlaanderen
- ☐ MOEV
- ☐ ISB
- ☐ Sportvereniging/Sportclub
- ☐ Sportwerk Vlaanderen
- ☐ FOLLO
- ☐ Anders, namelijk

3. Welke rol speelt u binnen dit project? Zowel binnen het Lerend Netwerk als bij het daadwerkelijke sportaanbod?

.....

4. Op welke doelgroep(en) richten jullie je met dit project?

.....

5. Welk(e) doel(en) wil jullie organisatie met dit project behalen? Wanneer is het project voor jullie geslaagd?

.....

6. Hoeveel uur besteedt u wekelijks gemiddeld aan dit project?

.... uur

7. Is het sportaanbod van start gegaan?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

8. A. Hoe zijn de eerste ervaringen met het sportaanbod?

- ☐ Zeer positief
- ☐ Positief
- ☐ Neutraal
- ☐ Negatief
- ☐ Zeer negatief
- ☐ Onbekend/geen zicht op

B. Kunt u dat toelichten? Wat zijn hefbomen en hinderpalen?

.....

9. Op welke manier zijn de leerlingen betrokken bij het samenstellen van het aanbod?

.....

- ☐ Onbekend/geen zicht op

10. Wat vindt u van de ingezette methode om leerlingen te betrekken? Wat zijn hefbomen en hinderpalen?

.....

- ☐ Onbekend/geen zicht op

11. Is het Lerend Netwerk van start gegaan?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

12. Hoe zijn de eerste ervaringen met het Lerend Netwerk? Wat zijn hefbomen en hinderpalen?

Filter: Niet als 'Nee' in 11.

.....

- ☐ Onbekend/geen zicht op

13. Waar zit voor u de meerwaarde in van het Lerend Netwerk?

.....

Bedankt voor uw medewerking aan dit onderzoek!

Bijlage 2 – Respondenten digitale vragenlijst

Tabel 1. Aantal respondenten per type organisatie

Type organisatie	aantal
Gemeentelijke sportdienst	14
Gemeentelijke jeugddienst	2
Andere dienst van de gemeente	9
School	26
Hogeschool	1
Sport Vlaanderen	1
MOEV	5
Sportvereniging/Sportclub	4
Sportwerk Vlaanderen	1
FOLLO	8
Anders	12
totaal	83

Tabel 2. Aantal respondenten per gemeente en per type respondent¹⁰

Gemeente	gemeente	School	FOLLO/ MOEV	Anders	totaal
Aalter	2	1	1	1	5
Antwerpen	4	2	2	3	11
Berlaar en Nijlen	2	3	1	-	6
Bocholt	-	-	-	-	-
Brasschaat	-	-	-	-	-
Brugge	3	1	3	1	8
Brussel/VGC Sportdienst	-	3	1	1	5
Diest	3	3	2	5	13
Hechtel-Eksel	1	1	-	-	2
Izegem	-	-	1	-	1
Kappelle op den Bos	2	6	1	4	13
Kortrijk	-	-	1	-	1
Landen	1	1	-	-	2
Leuven	1	-	-	1	2

¹⁰ De totalen in de twee tabellen komen niet overeen, omdat sommige personen (met name FOLLO's en MOEV-medewerkers) voor meerdere gemeenten werkzaam zijn. Daardoor komt het totaal op 94, hoewel de vragenlijst is ingevuld door 82 respondenten.

Lier	1	-	1	-	2
Lokeren	-	-	-	1	1
Mortsel	1	-	1	1	3
Oostende	1	-	1	-	2
Overijse en Tervuren	-	-	-	-	-
Poperinge	-	-	1	-	1
Sportregio Pajottenland	3	-	-	2	5
Sportregio Zuiderkempem	-	-	-	-	-
Torhout	-	-	2	-	2
Waregem	-	3	2	-	5
Westerlo	-	2	1	-	3
Zaventem	-	-	1	-	1
Totaal	25	26	23	20	94

DSP-groep BV
Van Diemenstraat 410
1013 CR Amsterdam
+31 (0)20 625 75 37

dsp@dsp-groep.nl
KvK 33176766
www.dsp-groep.nl

DSP-groep is een onafhankelijk bureau voor onderzoek, advies en management, gevestigd aan de IJ-oeveren in Amsterdam. Sinds de oprichting van het bureau in 1984 werken wij veelvuldig in opdracht van de overheid (ministeries, provincies en gemeenten), maar ook voor maatschappelijke organisaties op landelijk, regionaal of lokaal niveau. Het bureau bestaat uit 40 medewerkers en een groot aantal freelancers.

Dienstverlening

Onze inzet is vooral gericht op het ondersteunen van opdrachtgevers bij het aanpakken van complexe beleidsvraagstukken binnen de samenleving. We richten ons daarbij met name op de sociale, ruimtelijke of bestuurlijke kanten van zo'n vraagstuk. In dit kader kunnen we bijvoorbeeld een onderzoek doen, een registratie- of monitorsysteem ontwikkelen, een advies uitbrengen, een beleidsvisie voorbereiden, een plan toetsen of (tijdelijk) het management van een project of organisatie voeren.

Expertise

Onze focus richt zich met name op de sociale, ruimtelijke of bestuurlijke kanten van een vraagstuk. Wij hebben o.a. expertise op het gebied van transitie in het sociaal domein, kwetsbare groepen in de samenleving, openbare orde & veiligheid, wonen, jeugd, sport & cultuur.

Meer weten?

Neem vrijblijvend contact met ons op voor meer informatie of om een afspraak te maken. Bezoek onze website www.dsp-groep.nl voor onze projecten, publicaties en opdrachtgevers.